

# ADMINISTRATIV MELLEМУDDANNELSE

Betænkning afgivet af udvalget af 18. april 1967  
vedrørende administrativ uddannelse bilagt  
udtalelse fra bestyrelsen for  
Danmarks Forvaltningshøjskole over betænkningen



BETÆNKNING NR. 520

1969



## Indholdsoversigt

	Side
Indledning .....	5
Kapitel I. Behovet for en administrativ uddannelse .....	8
Kapitel II. Almindelige overvejelser om en administrativ uddannelse .....	11
Kapitel III. Adgangsbetingelser .....	14
Kapitel IV. Uddannelsens 1. del .....	17
Kapitel V. Uddannelsens 2. del .....	20
Kapitel VI. De organisatoriske rammer for uddannelsen .....	24
Kapitel VII. Mindretalsudtalelser .....	29

### BILAG:

1. Skrivelse af 19. december 1966 fra bestyrelsen for Danmarks Forvaltningshøjskole til økonomiministeriet .....	32
2. Beretning til bestyrelsen for Danmarks Forvaltningshøjskole fra det på mødet den 7. september 1966 nedsatte udvalg om en videregående administrativ uddannelse på Forvaltningshøjskolen .....	33
3. Redegørelse for fagprøver for post- og telegrafvæsenets embedsklasser, 2. del .....	36
4. Redegørelse for Dansk kommunalkursus .....	39
5. »Dansk kommunalkursus gennem 30 år« Artikel af kontorchef Knud Stenshøj i Købstadforeningens tidsskrift .....	41
6. Studieplan for specialstudiet i offentlig forvaltning ved Handelshøjskolen i København .....	46
7. Forvaltningshøjskolens undervisningsvirksomhed .....	49
8. Beskrivelse af fagene ved 1. del af den foreslåede administrative mellemuddannelse .....	51
9. Beskrivelse af fagene ved 2. del af den foreslåede administrative mellemuddannelse .....	57
10. Udtalelse fra bestyrelsen for Danmarks Forvaltningshøjskole over betænkningen .....	59



## Indledning.

Den 7. september 1966 nedsatte Forvaltningshøjskolens bestyrelse et udvalg, som skulle overveje spørgsmålet om etablering af en videregående administrativ uddannelse for ansatte i stat og kommune. Udvalget fik følgende sammensætning:

direktør E. Albrechtsen,  
afdelingsformand Fr. Broholm,  
kontrollør Jens Christensen,  
kontorchef, dr. jur. Erik Harder,  
universitetslektor, sekretær Holger Lavesen,  
direktør N. Lomholt.

Baggrunden for nedsættelsen af dette udvalg var en erkendelse af, at det store behov for en videreuddannelse inden for stat og kommune ikke alene kan dækkes ved en videreudbygning af Forvaltningshøjskolens hidtidige kursusvirksomhed.

Udvalget afgav den 6. december 1966 en beretning til bestyrelsen for Danmarks Forvaltningshøjskole, hvori man gik ind for etablering af en sådan administrativ uddannelse. Denne blev drøftet på et fællesmøde mellem skolens bestyrelse og undervisningsråd, og det blev besluttet at henstille til økonomiministeren at nedsætte et udvalg med det formål at stille forslag om den nærmere udformning og gennemførelse af en videregående administrativ uddannelse under Danmarks Forvaltningshøjskole.

Ved skrivelse af 19. december 1966 (bilag 1) fremsendte bestyrelsen herefter udvalgets beretning (bilag 2) til økonomiministeren, idet man henstillede, at det pågældende udvalg blev nedsat.

Efter stedfundne drøftelser i regeringen besluttede økonomiministeren i april måned 1967 at nedsætte et udvalg vedrørende en administrativ uddannelse. Udvalget blev nedsat ved sålydende skrivelse af 18. april 1967 til departementschef P. Bjørn Olsen, økonomiministeriet:

»I skrivelse til økonomiministeriet af 19. december 1966 har bestyrelsen for Danmarks Forvaltningshøjskole anbefalet, at der efter de retningslinier, som er kommet til udtryk i en beretning afgivet af et af skolens bestyrelse og undervisningsråd nedsat udvalg, gennemføres en videregående administrativ uddannelse ved Forvaltningshøjskolen af det i den offentlige forvaltning inden for stat og kommuner ansatte personale uden akademisk uddannelse.

I overensstemmelse hermed har regeringen besluttet at nedsætte et udvalg til at udarbejde forslag til etablering af en sådan uddannelse af det nævnte personale.

Det påhviler udvalget at udarbejde forslag til undervisningens indhold, omfang og tilrettelæggelse, idet der herved må lægges vægt på, at uddannelsen får en sådan karakter, at den kan bibringe den mest egnede del af personalet i den statslige og kommunale administration de almene kvalifikationer, der - suppleret med den fornødne viden på særlige fagområder - er en forudsætning for at kunne bestride selvstændige administrative funktioner. I forbindelse hermed må overvejes, hvilke betingelser der må kræves opfyldt for at give adgang til uddannelsen, herunder i hvilket omfang eksamen fra de på Forvaltningshøjskolen eksisterende kurser kan tjene som tilstrækkelig adgangsbetjelse.

Ligeledes ønskes udarbejdet et forslag til, hvorledes det i undervisningsperioden og ved undervisningens afslutning kan konstateres, om eleverne ved deltagelse i undervisningen opnår de tilsigtede kvalifikationer.

Det påhviler endvidere udvalget at udarbejde et forslag til de organisatoriske rammer for uddannelsen, herunder at stille forslag om lærerstabets opbygning. I forbindelse hermed kan udvalget foreslå sådanne ændringer i højskolens nuværende organisation, som indførelsen af den nye uddannelse måtte gøre det hensigtsmæssigt at få gennemført.

Uden for udvalgets opgaver falder spørgs-

målet om, under hvilke omstændigheder og på hvilke vilkår det offentligt ansatte personale kan opnå tjenestefrihed til deltagelse i undervisningen, idet disse forhold vil blive løst efter forhandling med de pågældende personaleorganisationer.

Udvalget kan tilkalde sagkyndige til deltagelse i dets møder.

Regeringen lægger vægt på, at udvalgets arbejde afsluttes så betids, at det vil være muligt at iværksætte undervisningen i 1968.

Under henvisning hertil skal man anmode Dem om at indtræde som medlem af udvalget og som formand lede dettes arbejde.

Samtidig har man anmodet nedennævnte om at indtræde som medlemmer af udvalget:

direktør E. Albrechtsen  
afdelingsformand Fr. Broholm  
professor, dr. jur. Bent Christensen  
kontrollør Jens Christensen  
kontorchef, dr. jur. Erik Harder  
kommunaldirektør S. A. Hjermov  
universitetslektor, sekretær Holger Lavesen  
direktør N. Lomholt  
lektor, cand. oecon. H. P. Myrup  
kontorchef, lektor Knud Stenshøj  
professor, dr. polit. Anders Ølgaard

Som sekretærer for udvalget fungerer universitetslektor, fuldmægtig Ejler Koch og sekretær i økonomiministeriet Svend Erik Jacobsen.«

Samtlige de i skrivelsen nævnte personer indtrådte i udvalget.

Udvalget påbegyndte sit arbejde i juni måned 1967, og efter en indledende generaldebat på de første møder nedsattes på det 3. møde den 7. september 1967 et underudvalg, som fik følgende opgaver:

- »1) Udformning af adgangsbetænelser for medarbejdere i stat og kommuner,
  - a) der har gennemgået de på Forvaltningshøjskolen eksisterende kurser og tillige enten har bestået realeksamen (eller anden dermed ligestillet eksamen eller højere eksamen) eller som kan fremlægge beviser for tilegnelse af kundskaber

ber i sprog og matematik svarende til de ved realeksamen fordrede,

- b) der har gennemgået eksisterende kurser på Forvaltningshøjskolen, men som i henseende til sprog og matematik savner forkundskaber svarende til det foran anførte omfang,
- c) der ikke har gennemgået Forvaltningshøjskolens nuværende kurser.

- 2) Under forudsætning af et undervisnings-tidsrum, omfattende fuldtidsundervisning over 3 perioder å ca. 4 måneder, ønskes udarbejdet forslag til undervisningsplan for uddannelsens 1. del, omfattende fastlæggelse af de enkelte discipliner og disses tidsmæssige omfang og indbyrdes fordeling; herunder endvidere om formen for undervisningen i de enkelte fag.

Der ønskes endvidere redegjort for, om undervisningen vil kunne tilrettelægges ud fra eksisterende lærebogsmateriale eller om sådant må tilvejebringes.

Endelig ønskes udarbejdet forslag til, hvorledes det i undervisningsperioden og ved undervisningens afslutning kan konstateres, om eleverne ved deltagelse i undervisningen opnår de tilsigtede kvalifikationer.

- 3) Udarbejdelse af forslag - efter samme retningslinier som anført under 2) - til undervisningsprogram for uddannelsens 2. del for så vidt angår dennes fælles fag, og således at der udformes dels et forslag under forudsætning af, at de fælles fag omfatter halvdelen (4 måneder) af undervisningsperioden på 2. del, dels et forslag hvorefter de fælles fag omfatter 2/3 (ca. 5½ måned) af undervisningsperioden.«

Underudvalget bestod af:

direktør E. Albrechtsen  
kontorchef, dr. jur. Erik Harder  
universitetslektor Ole Krarup  
lektor, cand. oecon. H. P. Myrup  
professor, dr. polit. Anders Ølgaard

Kontorchef E. Harder fungerede som formand.

Underudvalget afgav den 22. november 1967 en beretning vedrørende kommissoriets punkt 1) og 2), medens underudvalget ikke på det da foreliggende grundlag fandt det mu-

ligt at udarbejde en undervisningsplan vedrørende uddannelsens 2. del.

Underudvalget har afholdt 4 møder.

Denne beretning er gjort til genstand for indgående drøftelse i det samlede udvalg og udgør med mindre ændringer kapitel III om adgangsbetingelserne og kapitel IV om uddannelsens 1. del.

Efter at det samlede udvalg i nogle møder havde drøftet spørgsmålet om tilrettelæggelsen af uddannelsens 2. del, nedsattes på det 7. møde et arbejdsudvalg, der skulle fremkomme med en skitsemæssig oversigt over, hvad man fra kommunernes side måtte ønske af fagkombinationer under 2. del af uddannelsen.

Dette underudvalg bestod af:

direktør E. Albrechtsen

kontorchef, dr. jur. Erik Harder  
kommunaldirektør S. A. Hjermmov  
direktør N. Lomholt.

Underudvalget udarbejdede en beretning vedrørende det nævnte spørgsmål, som sammen med andre skitser og redegørelser fra udvalgets medlemmer om statens interesser i uddannelsen har dannet baggrund for det samlede udvalgs drøftelser vedrørende udformningen af uddannelsens 2. del, jfr. kapitel V.

Udvalget har herefter på en række møder haft lejlighed til at drøfte problemerne vedrørende en videregående administrativ uddannelse og afgiver herefter den følgende betænkning, hvori der stilles forslag om påbegyndelsen af en 2Vi-årig administrativ uddannelse.

*København, den 18. maj 1968.*

E. Albrechtsen

Fr. Broholm

Bent Christensen

Jens Christensen

E. Harder

S. A. Hjermmov

H. Lavesen

N. Lomholt

H. P. Myrup

P. Bjørn Olsen  
formand

Knud Stenshøj

Anders Ølgaard

*Ejler Koch      Svend Erik Jacobsen*

## KAPITEL I.

### Behovet for en administrativ uddannelse.

1. Den samfundsmæssige udvikling stiller stadig alle dele af samfundslivet over for nye udfordringer. Både inden for den private og den offentlige sektor har udviklingen stillet helt nye krav til personalet og dets uddannelse. Tidligere var der karakteristisk et svælg mellem højt uddannede ledere, ofte med en akademisk uddannelse, og en gruppe af faglærte og ufaglærte arbejdere og funktionærer. Dette uddannelsesmæssige svælg mellem de to grupper blev dog på et tidligt tidspunkt delvis udfyldt ved indførelsen af nye mellemuddannelser, men den stigende automatisering og mekanisering inden for erhvervslivet skaber nye arbejdsfunktioner, der stiller nye krav til uddannelser, som går videre end den traditionelle faguddannelse, men som på den anden side ikke nødvendiggør en omfattende og langvarig akademisk uddannelse.

Denne udvikling har stillet store krav til uddannelsessystemet, som i væsentlig udstrækning er blevet imødekommet ved oprettelsen af en lang række nye uddannelser, som med en fællesbetegnelse kaldes mellemteknikeruddannelser, hvorved man har fået en gruppe af personale, som er specielt velegnede til at varetage disse nye funktioner.

Ser man på den offentlige sektor, og især den administrative del af denne, må man erkende, at samfundsudviklingen har skabt tilsvarende behov for folk med uddannelser, som går videre end den traditionelle kontorfaglige uddannelse, men som på den anden side ikke er så omfattende som de akademiske uddannelser. Imidlertid er det kun beskedent, hvad der hidtil er gjort for at dække dette behov inden for den offentlige administration. Dette har i mange tilfælde ført til en uhensigtsmæssig udnyttelse af personalet dels derved, at man har anvendt overkvalificeret personale til udførelse af rutinefunktioner, dels derved at

visse dele af personalet ikke har haft den fornødne formelle uddannelse til at varetage de funktioner, de udøvede. På denne baggrund finder udvalget, at der inden for den offentlige administration er et stort behov for personale med en administrativ mellemuddannelse.

2. Som følge af den almindelige samfundsudvikling er den offentlige administration kommet til at spille både en større og en væsentligt forandret rolle i samfundet. Den offentlige sektor er kvantitativt forøget, og forvaltningsapparatet er vokset i takt hermed. Ca. 350.000 personer er i dag beskæftiget af det offentlige eller i foretagender af offentlig eller halvoffentlig karakter, og det egentlige administrative personale udgør formentlig 1/10 heraf eller ca. 35-40.000. Hertil kommer, at den virksomhed, som den offentlige forvaltning udøver, i ikke ringe grad har skiftet karakter. Den offentlige forvaltning kan ikke længere indskrænke sig til en blot bestyrelse af det traditionelle statsapparat og et tilsyn med borgernes overholdelse af i forvejen fastlagte generelle regler. Den offentlige administration indtager i dag på en lang række centrale punkter i samfundslivet, som f. eks. undervisning, transport, sygdomsbekæmpelse o. lign., en så betydningsfuld plads, at det stiller helt nye krav til den offentlige administration og til det ansatte personale.

Denne udvikling, som der ikke skal redegøres nærmere for her, har rejst meget betydelige problemer for den offentlige administration og det ansatte personale. For det første har man måttet erkende, at den traditionelle administrative struktur ikke længere har slået til, hvorfor overvejelser om omfattende strukturændringer inden for den offentlige sektor er blevet nødvendige. For det andet er det af meget stor samfundsøkonomisk betydning, at man



ikke inden for den offentlige sektor anvender personale med en utilstrækkelig uddannelse eller en uddannelse, som er væsentlig mere omfattende end nødvendigt til at dække de pågældende funktioner. For det tredje vil der for det i den offentlige forvaltning ansatte personale være knyttet en væsentlig interesse til forøgede muligheder for uddannelse som forudsætning for tilvejebringelsen af en tilfredsstillende arbejdsdeling mellem de forskellige personalegrupper, ligesom grupper af det nuværende betydelige forvaltningspersonale gennem en udbygget uddannelse vil kunne kvalificere sig til at overtage stillinger af mere betroet og ansvarsfuld karakter.

3. For den statslige sektors vedkommende har det med den hidtidige opbygning af den offentlige administration været vanskeligt at honorere en række af de nye krav, der stilles til den offentlige administration. Vanskeligheden har især været at dække det stærkt forøgede behov for en central planlægning på tilfredsstillende måde, fordi man ikke inden for den offentlige forvaltning har foretaget en rimelig adskillelse af de enkelte funktioner, men behandler de generelle og planlæggende opgaver sammen med de almindelige rutinesager.

Denne vanskelighed er imidlertid ikke kun opstået på grund af organisatoriske forhold, men skyldes i høj grad også personalemæssige forhold. I de seneste år har man ganske vist i et vist omfang inddraget kontorpersonalet i de mere rutineprægede administrative opgaver, men der mangler - i særdeleshed i centraladministrationens departementer - en gruppe af personale, som har en uddannelse, der giver tilstrækkelig baggrund for fra det akademiske personale at overtage disse opgaver. Dette har ført til, at det akademisk uddannede personale i for høj grad beskæftiger sig med opgaver, som de efter deres uddannelse er for kvalificerede til, hvilket er uøkonomisk. Hertil kommer, at denne for udprægede belastning med rutinemæssig administration ikke har givet det akademiske personale rimelige muligheder for at tage de generelle problemer op.

Samtidig med at man overvejer organisatoriske ændringer af centraladministrationen for at imødekomme dette behov, finder udvalget, at det vil være af stor betydning, at der gennem en videregående uddannelse af det ansatte kontorpersonele kan skabes en gruppe af

personale, der kan overtage administrative funktioner.

4. For så vidt angår den kommunale sektor er det naturligt at tage sit udgangspunkt i den kommunalreform, som er under gennemførelse på grundlag af loven om en ændret kommunal inddeling.

Formålet med gennemførelsen af en sådan kommunalreform er ønsket om at skabe mere bæredygtige kommuner, som fremover kan komme til at varetage flere funktioner inden for den samlede offentlige administration, end det hidtil har været muligt på grund af en uhensigtsmæssig administrativ struktur. Det må derfor siges at være et væsentligt led i den kommunale reform, at kommunerne vil komme til at overtage betydningsfulde opgaver, som i dag ligger hos statsadministrationen. Denne udvikling må imidlertid forudsætte, at kommunerne sættes i stand til at honorere de stigende krav, som en sådan udvikling vil stille til dem. Det kan derfor med sikkerhed siges, at den udvikling, som vi allerede er midt i, vil stille helt anderledes krav til kommunernes administrative apparat og derfor medføre en stærkt øget efterspørgsel efter velkvalificeret og veluddannet personale i kommunerne.

Imidlertid er der ikke inden for det eksisterende uddannelsessystem uddannelser, som på en fuldt tilstrækkelig måde kvalificerer folk til overtagelsen af disse betydningsfulde opgaver. Medens man for så vidt angår den statslige sektor nærmest står over for den kendsgerning, at man bruger for højt uddannet personale til mere rutinemæssige funktioner, er situationen for kommunernes vedkommende snarere den, at personalet ikke har haft tilstrækkelige muligheder for at få en formel uddannelse, som tilfredsstiller de krav, der stilles til den kommunale forvaltning. Den nye udvikling, som vil indebære øgede krav til kommunernes administration, vil accentuere dette problem for kommunerne og dermed stille yderligere krav til det ansatte personales uddannelse.

Ud fra en samfundsøkonomisk betragtning vil det derfor i høj grad være ønskeligt at få etableret en administrativ mellemuddannelse snarest muligt, således at man herigennem kan dække det stærkt øgede behov for folk med en administrativ uddannelse, som i de kommende år som en konsekvens af kommunalreformen må ventes i kommunerne.

5. Medens man således inden for alle dele af den offentlige administration i dag kan konstatere et behov for en personalegruppe med en praktisk teoretisk administrativ uddannelse, må man konstatere, at der kun i meget beskedent omfang er foretaget foranstaltninger til at dække dette behov. Inden for den statslige administration kan fremhæves de store etater, hvor der er skabt en tradition for, at tjenestemænd indtræder i statstjenesten med realeksamen eller lignende foruddannelse og i tjenesten får en blandet praktisk teoretisk uddannelse, og at disse personalegrupper dominerer blandt de højeste administrative tjenestemænd. Inden for den kommunale sektor er der også tilløb gennem Dansk Kommunal kursus til at etablere en efteruddannelse sideløbende med den praktiske uddannelse, men den har ikke et sådant omfang, at den kan honorere de krav, man må stille til den del af personalet, som skal avancere til de administrative chefposter.

Siden 1963 er der under Danmarks Forvaltningshøjskole etableret en kursusvirksom-

hed for personale ansat i stat og kommuner. Denne kursusvirksomhed, som vel efter udvalgets opfattelse har vist sig meget værdifuld, og som under alle omstændigheder bør fortsætte, giver imidlertid kun på begrænsede områder en tilstrækkelig teoretisk baggrund for, at de pågældende kan overtage poster af mere ansvarsfuld karakter, herunder ledende poster.

En forudgående administrativ mellemuddannelse kendes endnu kun i meget beskedent omfang, men det kan dog nævnes, at der findes visse tilløb hertil, især ved handelshøjskolerne, hvor man f. eks. på Handelshøjskolen i København under organisationsstudiet har etableret en speciel administrativ uddannelse inden for HD-studiet i organisation.

6. Udvalget finder det derfor ganske klart, at der er stort behov for oprettelsen af en administrativ mellemuddannelse, og stiller på denne baggrund forslag om, hvordan en sådan uddannelse kan etableres.

## KAPITEL II.

### Almindelige overvejelser om en administrativ uddannelse.

1. Udgangspunktet for tilrettelæggelsen af uddannelsens indhold er de overvejelser om behovet for en ny uddannelse, som fremgår af kapitel I. Den samfundsmæssige udvikling har gjort det ønskeligt, at der i statsadministrationen findes en større personalegruppe, som kan aflaste det akademisk uddannede personale for en række funktioner, som ikke med rimelighed bør udføres af personale med en så omfattende uddannelse. I kommunerne er problematikken som nævnt en noget anden, idet en væsentlig del af personalet, som varetager overordnede funktioner, ikke har haft mulighed for at få en formel uddannelse, som tager sigte på oplæring i disse funktioner. Denne tendens inden for kommunerne må forventes at blive forstærket i de kommende år, hvor kommunerne som en konsekvens af kommunalreformen kommer til at varetage endnu mere betydningsfulde opgaver, end tilfældet allerede er i dag.

2. Udvalget har derfor som baggrund for sine overvejelser om indholdet af en ny administrativ uddannelse fremskaffet materiale til belysning af en række af de uddannelser, som i dag giver adgang til at varetage administrative funktioner inden for den offentlige administration. En del af dette materiale er optaget som bilag til nærværende betænkning, nemlig bilag 3: Redegørelse for fagprøver for post- og telegrafvæsenets embedsklasser 2. del, bilag 4: Redegørelse for Dansk kommunalkursus, bilag 5: Dansk kommunalkursus gennem 30 år, bilag 6: Studieplan for specialstudiet i offentlig forvaltning ved Handelshøjskolen i København, bilag 7: Forvaltningshøjskolens undervisningsvirksomhed. Oplysninger om de mest relevante universitetsuddannelser er ligeledes indgået i udvalgets overvejelser.

Endvidere har udvalget indsamlet et omfattende materiale til belysning af typiske funk-

tioner inden for kommunal administration. For den statslige sektors vedkommende har en tilsvarende analyse været vanskelig, fordi de funktioner, der skal varetages af folk med den nye uddannelse, kun i begrænset omfang er udskilt til selvstændige stillinger. Til belysning af problemet har man udarbejdet nogle beskrivelser af administrative funktioner, der i dag varetages af ikke akademisk personale, men som tidligere har været udført af akademisk uddannet personale.

3. På denne baggrund har udvalget overvejet, hvilket niveau og hvilket indhold en administrativ uddannelse skal have for at dække det behov for folk med en administrativ uddannelse, som kan konstateres inden for den offentlige administration.

Ind i spørgsmålet om en uddannelses niveau går mange faktorer, som kan være vanskelige at vurdere enkeltvis, men man vil gerne fremhæve følgende: Adgangsbetingelserne, som er bestemmende for kvaliteten af de elever, der søger uddannelsen, uddannelsens længde, som kan måles i det samlede antal undervisningstimer, undervisningens indhold, det anvendte undervisningsmateriale og kvaliteten af de lærere, der bliver mulighed for at rekruttere.

Som en konklusion af disse overvejelser er man nået til, at uddannelsen i hvert fald bør have et niveau, der svarer til HD-studierne på handelshøjskolerne. Afgørende for om dette niveau kan nås, vil blive, hvordan man løser de spørgsmål, der - som nævnt ovenfor - er bestemmende for en uddannelses niveau.

Idet man vedrørende de enkelte punkter, der er bestemmende for uddannelsens niveau, skal henvise til de følgende kapitler, skal man om de uddannelser, som har dannet baggrund for udvalgets overvejelser, oplyse følgende: Dansk kommunalkursus omfatter 320 timer over 2 år.

Post- og telegraffagprøvens 2. del omfatter 300 timer over 10 uger.

Polit-studiets 1. del omfatter 1300-1400 timer over 2 år.

Handelshøjskolens specialstudium omfatter 835 timer over 4 år.

Forvaltningshøjskolens kurser omfatter 360-500 timer over 2 år.

Vedrørende indholdet af disse uddannelser og det anvendte undervisningsmateriale henvises til bilag 3-7 og de officielle studieplaner for de andre uddannelser, idet man specielt som begrundelse for det relativt lave timetal ved post- og telegrafprøvens 2. del skal oplyse, at denne prøve er forbundet med et omfattende selvstudium.

4. For at nå det opstillede mål, nemlig en uddannelse af samme niveau som handelshøjskolernes specialstudier, er man nået frem til en uddannelse efter følgende hovedprincipper, medens man om detaljerne skal henvide til de følgende kapitler.

Udvalget har været opmærksom på, at der i den indstilling fra Forvaltningshøjskolens bestyrelse, der ligger til grund for udvalgets nedsettelse, er forudsat en studietid på 2½ år, hvilken studietid må påregnes forlænget, når undervisningen følges som aftenundervisning. Det følgende forslag til uddannelsens tilrettelæggelse forudsætter fuldtidsundervisning, men udvalget vil pege på, at det vil være muligt at påbegynde studiet som aftenundervisning.

Udvalget tillægger uddannelsens tilrettelæggelse og indhold stor betydning, selv om man fuldt ud er klar over, at det ikke er muligt i detaljer at fastlægge indholdet. Der må overlades skolen en betydelig frihed til at tilpasse uddannelsen til skiftende forhold, ligesom den enkelte lærer må have frihed til at tilrettelægge undervisningsformen ud fra egne specielle forudsætninger.

Man skal dog understrege værdien af, at uddannelsen ikke blot bliver enten en udbygning af de eksisterende kortere uddannelser eller en forringet udgave af universitetsstudierne, men en selvstændig opbygget administrativ mellemuddannelse.

Uddannelsens karakter af en mellemuddannelse betyder, at undervisningen udover at have et deskriptivt indhold må tage sigte på oplæring i problemløsning og indføring i metode, da de færdiguddannede skal kunne varetage

selvstændige administrative funktioner. Uddannelsen skal derfor have en balance mellem på den ene side det kundskabsmeddelende og indlæring af grundbegreber og på den anden side en oplæring til selvstændigt arbejde, argumentation og problemløsning.

Dette balancepunkt mener udvalget at have fundet frem til ved under 1. del at lægge hovedvægten på indlæringen af kundskaber, medens man under 2. del gennem en vis specialisering og udarbejdelsen af selvstændige skriftlige arbejder åbner mulighed for at gå mere i dybden end under 1. del, samtidig med at der fordres en selvstændig arbejdsindsats ved udarbejdelsen af opgaver og deltagelsen i seminarer.

5. Uddannelsens niveau bestemmes imidlertid - som nævnt - også af en række andre faktorer, hvoraf nogle vil blive omtalt i det følgende. På dette sted skal man derfor nøjes med at pege på, at det efter udvalgets opfattelse vil have en væsentlig betydning for uddannelsens kvalitet, at der tilvejebringes et egnet undervisningsmateriale.

Det må konstateres, at der kun i beskedent omfang i dag findes bøger, som vil være velegnede til undervisningsbrug ved denne uddannelse. Udvalget kan dog for 1. del undervisningens vedkommende pege på undervisningsmateriale, der vil kunne danne et forsvarligt grundlag for denne undervisning indtil videre. For 2. del undervisningens vedkommende vil det være af væsentlig betydning, at der tilvejebringes lærebøger i hovedfagene, men på den anden side må det fremhæves, at undervisningen ved 2. del vil kunne gennemføres på grundlag af det materiale, som, i tiden indtil det første hold vil nå 2. delstudiet, kan skabes af de undervisningsansvarlige lærere.

6. Spørgsmålet om, hvilken kapacitet denne nye uddannelse skal have, beror på en række forhold, som det ligger uden for udvalgets opgave at tage stilling til. Der er næppe tvivl om, at der vil være en meget stor interesse for at få denne uddannelse, men mulighederne for at imødekomme disse ønsker vil blive begrænset på forskellig måde.

Udvalget vil dog gerne pege på betydningen af, at der fra starten skabes mulighed for til 1. del at etablere to parallelt løbende hold. Skabes en sådan mulighed ikke ved 1. del, vil

det blive vanskeligt at etablere den ønskede liniedeling og anvende specialfagene ved 2. del.

Alternativet til to parallelle klasser ved 1. del vil være en høj klassekvotient, men en sådan udvej finder udvalget af pædagogiske grunde uheldig.

På denne baggrund vil det være ønskeligt, om der skaffes forudsætninger for at starte uddannelsen med to hold på 1. del med ca. 20 elever på hvert hold.

## KAPITEL III.

### Adgangsbetingelser.

1. Som det fremgår af det foregående kapitel er der både inden for staten og kommunerne et meget betydeligt behov for personale med en administrativ mellemuddannelse. Det må forventes, at søgningen til uddannelsen vil blive stor, især i forhold til den undervisningskapacitet, der vil være til rådighed de første mange år. Det offentlig ansatte personale har allerede gennem den interesse, der har været for Forvaltningshøjskolens nuværende kursusvirksomhed, vist, at der er en meget stor interesse for en yderligere dygtiggørelse. Der er derfor grund til at antage, at personalet vil vise en tilsvarende interesse for en egentlig administrativ mellemuddannelse, selv om de krav, der vil blive stillet til eleverne, vil være væsentlig større end de krav, der i dag stilles til deltagerne i Forvaltningshøjskolens kursusvirksomhed. Det må derfor formodes, at der vil være et væsentlig større antal ansøgere til denne uddannelse, end det vil være muligt at tage ind.

På denne baggrund får de betingelser, der kræves opfyldt for at få adgang til uddannelsen, meget stor betydning. Det er imidlertid ikke kun af denne grund, at man må tillægge adgangsbetingelser stor vægt. Den bedømmelse og udskillelse af ansøgerne, der med nødvendighed må finde sted, vil øve stor indflydelse på uddannelsens kvalitet. Der har i udvalget været enighed om, at der bør opstilles sådanne adgangsbetingelser, at frafaldet ikke bliver for stort undervejs. Hertil kommer, at de krav, der stilles til ansøgerne, vil have stor betydning for den almindelige bedømmelse af uddannelsen og derved få betydning for, hvilken interesse man i den offentlige administration vil have for at sende ansatte til uddannelsen.

2. Udvalget har derfor nøje overvejet spørgsmålet om hvilke krav, der skal opstilles som adgangsbetingelser til uddannelsen. Udgangspunktet for disse overvejelser har været kom-

missoriets bemærkninger om, at uddannelsen skal bibringe den mest egnede del af personalet i den statslige og kommunale administration de almene kvalifikationer, der er en forudsætning for at kunne bestride selvstændige administrative funktioner.

3. Udvalget har i sine overvejelser over, hvilke krav der må stilles til ansøgers forkundskaber som betingelse for adgang til den administrative uddannelse, alene taget i betragtning, hvilke forkundskaber der må anses som nødvendige for, at de pågældende vil kunne gennemføre uddannelsen.

Der har i udvalget været enighed om, at der må stilles krav om et rimeligt mål af forkundskaber i engelsk og matematik, og udvalget har samlet sig om et krav om kundskaber i disse fag svarende til dem, der fordres ved realeksamen efter realklassens almindelige linie med matematik. Der kan efter udvalgets formening ikke bestå tvivl med hensyn til, at de hermed foreliggende forkundskaber i engelsk vil være tilstrækkelige, hvorimod man ikke har villet afvise, at undervisningen i visse fag, som f. eks. nationaløkonomi og statistik på forskellige punkter kan nødvendiggøre en vis yderligere tilegnelse af matematik, men dette kan ske i forbindelse med undervisningen i de pågældende fag. Udvalget er herefter af den opfattelse, at ansøgere, der har bestået realeksamen efter realklassens almindelige linie med matematik, opfylder de krav, der kan stilles til forkundskaber.

4. Ansøgere, der ikke har bestået realeksamen eller anden dermed sidestillet eller højere eksamen, må kunne godtgøre tilstedeværelsen af de fornødne forkundskaber i engelsk ved at fremlægge bevis for at have bestået handelseksamen efter sproglinien eller handelsskolerens statskontrollerede prøve i engelsk, til hvil-

ken adgang består for den, der har handelsmedhjælpereksamen med engelsk, eller som på anden måde kan dokumentere det tilsvarende kendskab til engelsk. Der skulle således ikke bestå praktiske hindringer for, at interesserede kan komme til at opfylde adgangsbetingelsernes krav om forkundskaber i engelsk.

Derimod synes det ikke muligt umiddelbart at pege på muligheder for at dokumentere kundskaber i matematik svarende til kravet ved realeksamen efter realklassens almindelige linie med matematik. Matematik på dette niveau indgår ikke som led i anden videreuddannelse, og selvstændige prøver ses ikke at foreligge. Udvalget må derfor pege på det hensigtsmæssige i indretningen af et præparandkursus, eventuelt i form af et brevkursus, som forberedelse til en adgangsprøve i matematik, idet man af hensyn til undervisningen i 1. halvår i fagene nationaløkonomi og samfundsbeskrivelse med statistisk metode ikke — bortset fra den nedenfor under punkt 5 skitserede overgangsordning - har anset det for muligt at give matematikundervisning sideløbende med anden undervisning i 1. halvår. Udvalget er af den formening, at man må have adgang til at pålægge ansøgere, der har erhvervet sig de krævede forkundskaber ad anden vej end de fornævnte kursus, at bestå den omtalte adgangsprøve.

5. Udvalget har ikke ment, at man kan fritage ansøgere, der har gennemgået kurser ved Forvaltningshøjskolen, fra at opfylde de almindelige krav til forkundskaber i engelsk og matematik. Da de ansøgere, der har gennemgået disse kurser, har et sådant kendskab til fagene borgerlig ret og statsret, at det skønnes forsvarligt at fritage de pågældende for undervisning og prøve i disse fag, skal udvalget imidlertid foreslå, at de elever, der med tilfredsstillende resultat har bestået prøven ved assistentkurserne i nævnte fag, i stedet er pligtige at følge undervisningen i engelsk og matematik, hvis de ikke har de nødvendige kundskaber i disse fag.

Dette kræver, at undervisningen tilrettelægges med henblik herpå, for eksempel således, at der i august og en del af september alene undervises i borgerlig ret og statsret samt de nævnte præparandfag.

Udvalget erkender, at en sådan tilrettelægelse af undervisningen kan give anledning til

betænkeligheder, men under hensyn til, at man forudsætter, at der for fremtiden vil blive givet deltagerne på assistentkurserne mulighed for sideløbende med den almindelige undervisning at følge undervisningen i engelsk og matematik, således at denne særlige ordning alene vil være af betydning i en overgangsperiode, har udvalget ment at kunne anbefale en ordning som den nævnte.

6. Ud fra de nævnte overvejelser har udvalget herefter ment at burde anbefale følgende adgangsbetingelser til den videregående administrative uddannelse for ansatte i stat og kommuner:

1°. Uden adgangsprøve kan optages ansøgere, der har bestået realeksamen med matematik, eller som på en af skolen anerkendt måde godtgør at besidde kundskaber i engelsk og matematik svarende til de ved realeksamen efter realklassens almindelige linie med matematik fordrede.

2°. Uden adgangsprøve kan endvidere optages ansøgere, der har gennemført Forvaltningshøjskolens kursus for statsligt ansatte assistenter eller en undervisning, der med hensyn til indhold og niveau svarer til denne (f. eks. kommunale kurser). I det omfang disse ikke besidder kundskaber i engelsk og matematik, der svarer til, hvad der fordres ved realeksamen efter realklassens almindelige linie med matematik, er de pågældende pligtige at følge en særlig undervisning i de nævnte fag i stedet for undervisningen i statsret og borgerlig ret.

3°. Andre ansøgere kan optages efter en adgangsprøve i engelsk og matematik til konstatering af, at de inden for disse fag besidder en grad af kundskaber svarende til de ved realeksamen efter realklassens almindelige linie med matematik fordrede.

7. Det må understreges, at disse betingelser er minimumsbetingelser for adgang til uddannelsen. Udvalget har ikke fundet det rigtigt at tage stilling til, i hvilket omfang udtalelser fra styrelseschefer, gennemførelse af Forvaltningshøjskolens kurser for statsligt ansat personale eller kurser i skatteforvaltning, socialforvaltning eller økonomiadministration med godt re-

sultat, eller andre omstændigheder bør indgå i grundlaget for en udvælgelse af elever inden for kredsen af ansøgere, der opfylder de opstillede adgangsbetingelser.

8. Udvalget har endvidere overvejet, om der skulle opstilles en bestemt aldersgrænse for deltagelse i uddannelsen f. eks. på 30 år. Baggrunden herfor skulle være, at det fra en samfundsøkonomisk betragtning kunne være ønskeligt, at de færdiguddannede havde en så lang ansættelsestid i det offentlige som muligt, når de havde været gennem en så omfattende, langvarig og kostbar uddannelse som en efteruddannelse af denne varighed.

Udvalget har imidlertid ikke fundet det rigtigt at opstille en sådan aldersgrænse.

For det første er udvalget af den opfattelse, at problemet næppe er af stort omfang i betragtning af, at der lægges op til en omfattende uddannelse, som mange ældre formentlig vil være betænkelige ved at give sig i lag med, ikke mindst fordi det vil kunne være nødvendigt at flytte under uddannelsen.

For det andet må det erkendes, at staten i nogen grad hidtil har forsømt at give muligheder for efteruddannelse, og det kan derfor virke urimeligt på forhånd at udelukke visse grupper af personalet fra at deltage i uddannelsen, når de ikke på et tidligere tidspunkt har haft adgang til en sådan efteruddannelse.

9. De under punkt 3-7 nævnte adgangsbetingelser er opstillet ud fra den forudsætning, at kun ansatte i stat og kommune med nogen praktisk uddannelse skal have adgang til uddannelsen, d. v. s. at den er en egentlig efteruddannelse.

Udvalget finder anledning til at understrege den betydning det har for uddannelsens niveau, at der sikres en tilgang af elever, der gennem deres hidtidige administrative arbejde har udvist selvstændighed og anlæg for administration.

Det må være en naturlig betragtning, at en omfattende og kostbar administrativ mellemuddannelse med sigte mod offentlig forvaltning og med det for en sådan mellemuddannelse naturlige kundskabsindhold bør forbeholdes sådanne, der er indstillet på og egnet for en livsgerning af denne art. Udvalget har dog ikke villet udelukke, at der fra et senere tidspunkt i det omfang, hvori pladsen tillader det, kan

gives adgang for ansøgere med praktisk administrativ erfaring fra arbejde uden for stat og kommune.

I forbindelse hermed er det i udvalget anført, at den omstændighed, at staten og kommunerne beskæftiger et stort personale, og at udviklingen stedse stiller krav om personalekategorier til løsning af nye opgavearter, taler kraftigt for, at der etableres en særlig uddannelse, der først og fremmest tager sigte på efteruddannelse af det allerede ansatte personale.

Det er endvidere hævdet, at der er væsentlige pædagogiske fordele forbundet med, at en i forhold til sædvanligt universitetsniveau begrænset teoretisk uddannelse meddeles med den begrænsning af sigtet, der følger af elevernes forventede fremtidige tilknytning til offentlig administration, og gives i forlængelse af en ensartet baggrund bestående af såvel teoretisk kunnen som praktisk erfaring.

Det er bl. a. også fremført, at allerede af den grund, at en indpasning af den nye uddannelse i universitetsuddannelsernes udvikling sandsynligvis vil medføre væsentlige forsinkelser af den administrative mellemuddannelses etablering til skade for såvel den offentlige administrations effektivitet som for interessen i, at det allerede ansatte personales kvalifikationer udvikles rationelt, kan der ikke gives tilslutning til en sådan tanke.

10. Professor Bent Christensen har i den i kapitel VII gengivne udtalelse givet udtryk for principiel uenighed med det synspunkt, at uddannelsen kun skal være en efteruddannelse for det ansatte personale. Selv om han er enig i, at det i begyndelsen er rimeligt at give det ansatte personale en fortrinsstilling, finder han det rigtigt og i overensstemmelse med udviklingen inden for uddannelsessektoren, at der også gives adgang til den foreslåede uddannelse for personer, der kommer fra andre dele af uddannelsessystemet uden en forudgående praktisk uddannelse.

Idet man i øvrigt henviser til indledningen i kapitel VI har det øvrige udvalg ikke kunnet tilslutte sig de fremsatte synspunkter og har ment at burde fastholde, at der under alle omstændigheder må kræves en forudgående praktisk uddannelse for at få adgang til denne nye uddannelse. Endvidere mener man, at ansatte inden for stat og kommune i de første mange år bør have en fortrinsstilling.



## KAPITEL IV.

### Uddannelsens 1. del.

1. Under uddannelsens 1. del skal hovedvægten i undervisningen lægges på det kundskabsmeddelende, hvilket selvfølgelig ikke udelukker, at der kan kræves en selvstændig indsats af eleverne, f. eks. i form af skriftlige opgaver. Endvidere har udvalget ved tilrettelæggelsen af undervisningsstoffet til studiets 1. del lagt til grund, at undervisningen får en varighed af 3 halvår hvert omfattende 18 uger. Man har endvidere lagt til grund, at der ved et fuldtidsstudium for elever, der har nået en vis modenhed og erfaring i praktisk virksomhed, må kun-

ne kræves præsteret en ikke ubetydelig arbejdsindsats. Denne arbejdsindsats har man ment at kunne fastsætte til nogle og tyve ugentlige undervisningstimer i det første halvår. I andet og tredje halvår må de tidsmæssige krav til besvarelsen af skriftlige hjemmearbejder forudsættes at blive øget. Man har dog ment at kunne holde det ugentlige timetal nær 20.

2. Ud fra de anførte overvejelser har udvalget opstillet følgende undervisningsplan for fagene til studiets første del (ugentlige timetal):

	<i>1. halvår</i>	<i>2. halvår</i>	<i>3. halvår</i>
Borgerlig ret .....	5		
Nationaløkonomi .....	5		
Skatte- og sociallove .....	5		
Statsret .....	3		
Samfundsbeskrivelse med statistisk metode .....	4		
Kommunalret .....		4	2
De offentlige finanser .....		4	
De offentlige virksomheders økonomi .....		4	2
Admin. kundskab I:		)	)
Forvaltningens struktur .....		) 7	) 7
Admin. kundskab II:		)	)
Administrativ teknik .....		)	)
Forvaltningsret .....			3
Forvaltningens budgetlægning .....			5
I alt ugentlige timer .....	22	19	19

3. Idet man vedrørende indholdet af de enkelte fag, den nærmere tilrettelæggelse af eksamen og det eksisterende lærebogsmateriale henviser til den af underudvalget som bilag 8 optagne beskrivelse af fagene til 1. del, skal udvalget knytte følgende kommentarer til undervisningsplanen:

Udvalget ønsker for det første at understrege, at den udarbejdede studieplan ikke må betragtes som den eneste mulige måde at tilrettelægge undervisningen på, men man finder den velegnet som et udgangspunkt. Der bør gives de lærere, der ansættes, en betydelig frihed i spørgsmål om undervisningens tilrette-

læggelse og den nøjagtige afgrænsning af de enkelte fag. Endvidere vil man gerne fremhæve det ønskelige i, at undervisningsplanen stadig tages op til overvejelse under hensyn til de skiftende forhold i administrationen, således at uddannelsen til enhver tid gør eleverne bedst egnede for deres senere beskæftigelse. Især de erfaringer, der kan indhøstes, når de første elever har været i praktisk arbejde i nogen tid, bør give anledning til, at studieplanens indhold tages op til fornyet overvejelse.

Man har overvejet, om undervisning i EDB og personalepolitik, der begge indgår i Administrativ kundskab, burde være selvstændige fag, men ud fra det lige anførte om uddannelsens detaljerede planlægning har man afstået herfra. Udvalget vil dog gerne understrege, at begge fag er af meget stor betydning og derfor bør indtage en central placering inden for Administrativ kundskab.

Undervisningen til 1. del er fælles for alle elever, hvad enten de er i en statslig eller en kommunal karriere, og alle eleverne skal følge samtlige fag. Dog må der formentlig kunne gøres den undtagelse, at elever, der har fulgt undervisningen på de statslige assistentkurser og tilsvarende kurser med tilfredsstillende resultat, er fritaget for undervisning og prøve i fagene borgerlig ret og statsret.

4. Studiets 1. del bør kræves gennemført med et rimeligt resultat, for at det kan danne grundlag for en fortsat deltagelse i studiet. I så henseende finder udvalget det naturligt, at undervisningen i hvert enkelt fag afsluttes med en bedømmelse af det opnåede standpunkt angivet efter 13-skalaen, og at man herefter som betingelse for at gå videre til 2. del af studierne kræver opnået et gennemsnit af mindst 5,5.

Udvalget vil gerne understrege, at standpunktsbedømmelsen i de enkelte fag afhængigt af fagets egenart og den anvendte undervisningsmetode kan foregå på anden måde end som en mundtlig eller skriftlig eksamen ved undervisningens afslutning. Bedømmelsen kan således ske på grundlag af de som led i undervisningen foranstaltede skriftlige opgaver, der besvares hjemme eller i undervisningstiden. I bedømmelsen kan også inddrages resultatet af et større skriftligt arbejde, der f. eks. i nationaløkonomi kombineret med statistik og samfundsbeskrivelse kan kræves udført i tidsrummet mellem første og andet halvår. I alle til-

fælde må bedømmelsesgrundlaget være således tilstede, at det kan undergives bedømmelse af en censor.

5. Udvalget har endvidere indgående drøftet, om der, udover at 1. del skal bestå med et bestemt gennemsnit for at få lov til at gå videre til 2. del, også skal være en standpunktsbedømmelse i løbet af 1. del.

Der er givet udtryk for nogen betænkelighed ved at foretage en udskillelse allerede under 1. del, men udvalget er alligevel nået til det resultat, at det er rigtigt at afholde en standpunktsprøve efter første semester og kræve denne bestået med samme gennemsnit som selve 1. delen.

Når udvalget trods betænkeligheder er nået til dette resultat, skyldes det følgende synspunkter:

Selv om der foretages en effektiv udvælgelse af elever ved uddannelsens påbegyndelse, kan **det** næppe undgås, at nogle af eleverne, hvoraf mange måske ikke gennem en årrække har været under uddannelse, ikke viser sig i stand **til** at gennemføre uddannelsen på tilfredsstillende måde. Såvel hensynet til den enkelte elev, der nødig må spille for lang tid med en uddannelse, som han ikke kan gennemføre, som hensynet til uddannelsens effektivitet taler for, at der foretages en udskillelse før den endelige 1. dels eksamen.

De fag, der er henlagt til 1. semester af 1. del, er efter udvalgets opfattelse velegnede for en standpunktsbedømmelse. Endvidere har man ved tidsprioriteringen af de af undervisningsplanen omfattede fag taget hensyn **til**, at visse fag danner en naturlig og til dels nødvendig forudsætning for undervisningen i de øvrige fag. Sådanne fag er derfor henlagt til studiets første halvår. Da standpunktsbedømmelserne fra disse fag foreligger forud for andet halvårs begyndelse, giver det mulighed for allerede på dette tidspunkt at opnå en udskillelse af elever, der ikke kan forventes at kunne gennemføre studiet med rimeligt udbytte.

Standpunktsprøven efter 1. semester skal bestå med et gennemsnit på 5,5, og elever, der ikke opnår dette gennemsnit, har ikke lov at fortsætte på 2. semester.

De elever, som ikke opnår dette gennemsnit, bør dog have adgang til at gennemgå 1. semester een gang til. Udvalget skal henstille, at der gives de elever, der ikke har opnået det nød-

vendige gennemsnit, adgang til at indstille sig til en omprøve umiddelbart før begyndelsen af andet semester. En sådan ordning er etableret ved første del af den nye juridiske embedseksamen og har efter det oplyste fungeret tilfredsstillende. Såfremt det viser sig praktisk muligt

at gennemføre noget tilsvarende, vil udvalget finde det ønskeligt, idet man herved undgår, at eleverne spilder et halvt år. Gennemføres en sådan ordning, bør der dog ikke gives elever, der ikke består omprøven, adgang til at gå hele 1. semester om.

## KAPITEL V.

### Uddannelsens 2. del.

1. Indholdet af 2. del af uddannelsen vil i høj grad blive bestemmende for uddannelsens niveau. Medens 1. del har en mere kundskabsmeddelende karakter, skal der ved 2. del tillige lægges vægt på opøvelse af evnen til selvstændig argumentation og problemløsning. Denne optræning må ved 2. del gå forud for indlæring af facts og regler, uanset hvor nyttige disse end måtte være, lige når de færdiguddannede kommer ud i praksis.

Udvalget tillægger derfor tilrettelæggelsen, indholdet og undervisningsmetoderne ved 2. del stor betydning.

Udgangspunktet for udvalgets overvejelser har været, at studiet til 2. del har 1 års varighed, men på den anden side er man gået ud fra, at man kan kræve en betydelig arbejdsindsats af de elever, der har bestået 1. del.

2. Der har været enighed om, at man gennem en vis specialisering kan give eleverne større mulighed for at gå i dybden, end det er muligt under 1. del. Man har endvidere overvejet forskellige arbejdsformer, som kræver en selvstændig indsats. I det følgende vil man nærmere redegøre for de muligheder, som udvalget har overvejet med henblik på tilrettelæggelsen af 2. del, og knytte nogle kommentarer til de enkelte muligheder.

Indledningsvis skal man understrege, at når udvalget går ind for en vis specialisering, er det ikke motiveret ud fra ønsket om at uddanne specialister inden for bestemte dele af forvaltningen. Specialfagene skal fortrinsvis opfattes som en pædagogisk foranstaltning, der skal vænne eleverne til at beskæftige sig mere indgående med et bestemt problemkompleks. Uanset hvor vidt man går i specialiseringen inden for 2. del, vil formålet med uddannelsen fortsat være en almen undervisning, der ikke bestemmer eleverne for et bestemt forvaltningsområde. Specialiseringens formål vil være at

åbne mulighed for, at eleverne på et enkelt område kan trænge virkelig til bunds i faget og opøve den anvendte metode. En sådan oplæring i metode inden for et bestemt område vil være af stor værdi for eleverne i deres praktiske arbejde også inden for andre felter end det, hvor de har haft deres speciale.

#### *3. Udvalgets overvejelser vedrørende 2. dels tilrettelæggelse.*

Ved tilrettelæggelsen af 2. del frembyder der sig mange muligheder. Det ene yderpunkt ville være at lade undervisningen fortsætte efter samme principper som ved 1. del. Det andet yderpunkt ville være at gennemføre en fuldstændig specialisering. Mellem disse to yderpunkter gives der mange mellemløsninger for tilrettelæggelsen af undervisningen.

Udvalget har ment at burde se helt væk fra den mulighed at lade undervisningen fortsætte efter samme principper som ved 1. del, fordi undervisningen ved 2. del så vanskeligt kunne give plads for den ønskede selvstændige arbejdsindsats og fordybelse i stoffet.

Tanken med det andet yderpunkt, den fuldstændige specialisering, skulle være at opbygge 2. del med en række forskellige, ret omfattende specialfag, hvor eleverne skulle have frihed til at vælge f. eks. to sådanne fag. Ved et så begrænset fagområde ville intensiviteten af undervisningen blive tilsvarende større og mulighederne for oplæring i disse specialfags metode dermed bedre.

Udvalget må dog forkaste en sådan opbygning af studiet. Det må være et vigtigt led i 2. delsstudiet, at der inden for i hvert fald et fagområde gives eleverne en oplæring i et fagområdes metode og indre sammenhænge i et helhedsperspektiv. På denne baggrund kan man forvente, at eleverne med større udbytte kan præstere et selvstændigt arbejde med et speciale og dermed tilegne sig et speciales metode.

Interessen i udvalget har derfor samlet sig om en vis liniedeling af undervisningen til 2. del. Der har her været enighed om, at liniedelingen ikke skal gennemføres som branchebestemte specialer, der peger mod forvaltningen af bestemte lovgivningsområder, f. eks. skatteadministration eller socialadministration. Liniedelingen bør snarere gennemføres efter de forvaltningsfunktioner, der senere vil blive overdraget personer med den administrative uddannelse.

Med dette som udgangspunkt har udvalget overvejet forskellige mulige liniedelinger:

Et af hovedspørgsmålene for udvalget har i denne forbindelse været antallet af mulige linier, hvor der har været almindelig enighed om, at antallet ikke burde være mere end to. Den fornødne fleksibilitet kan efter udvalgets opfattelse tilvejebringes ved valgfri fag inden for de enkelte linier. Disse fag kan være fælles for de to linier.

Det andet hovedspørgsmål vedrørende liniedelingen har været, om man enten skulle lave en statslig og en kommunal linie eller en almindelig administrativ og en økonomisk linie, hvor begge linier både tog sigte på stat og kommuner, men hvor man gennem specialfagene kunne tage hensyn til, om man havde ansættelse i stat eller kommuner.

I det omfang liniedelingen ledsages af »specialfag«, der kan være fælles for begge linier, udviskes det klare alternativ noget, men man skal alligevel knytte nogle bemærkninger til de nævnte muligheder, da de har givet anledning til mange overvejelser i udvalget.

For en liniedeling på tværs af grænsen mellem stat og kommuner, f. eks. en deling mellem en almindelig administrativ linie og en økonomisk linie, kan især fremhæves, at stat og kommuner i høj grad beskæftiger sig med de samme opgaver. Staten og kommunerne må i stigende grad betragtes som et samlet administrativt system, hvorfor der vil være fordele forbundet med, at man giver en undervisning, der understreger denne sammenhæng. Dette vil klart ske ved en sådan liniedeling. Endvidere kan det være ønskeligt, at statsligt og kommunalt ansatte under de friere undervisningsformer ved 2. del kan få en gensidig meningsudveksling, som vil kunne være værdifuld i deres senere virke.

De af udvalgets medlemmer, der har særlig indsigt i kommunalforvaltningen og i det for

denne foreliggende undervisningsbehov, har peget på, at det er afgørende, at der gives de elever, der vil søge deres fremtidige virksomhed i den kommunale forvaltning, adgang til som hovedfag at uddybe de funktionelle særegenheder, der på det retlige, administrative og økonomiske område behersker kommunalforvaltningen. Kun ved at gennemføre undervisningen som hovedfag kan man give den dybde og helhed i undervisningen, som disse medlemmer anser som nødvendig for at eleverne kan udfylde særlig kvalificerede administrative funktioner i kommunerne. Endvidere finder de det ønskeligt af hensyn til de kommuner, som skal afgive folk til uddannelsen, at det klart fremgår, at uddannelsen har et bestemt kommunalt sigte.

Dette har udvalget herefter lagt til grund for sit forslag.

#### *4. Udvalgets overvejelser vedrørende undervisningsformerne ved 2. del.*

Når hovedvægten ved 1. del skal lægges på det kundskabsmeddelende, vil det med nødvendighed også medføre relativt bundne undervisningsformer, ligesom den tid, der vil være til rådighed for selvstændige arbejder, vil være begrænset.

Ved 2. del må det derfor tillægges den allerstørste betydning, at man anvender mere aktiverende undervisningsformer, som kræver en større selvstændig indsats af eleverne. Også af denne grund må det være ønskeligt for de enkelte linier at gennemføre en specialisering, idet dette vil betyde et mindre deltagerantal på de enkelte hold. Undervisning på små hold i specialfagene vil kunne komme til at stille meget store krav om selvstændig indsats.

Derudover har udvalget overvejet, hvilke andre aktive undervisningsformer, der kan indgå i 2. dels undervisning. Udvalget skal her pege på to muligheder. For det første kunne man som et led i 2. dels undervisningen lade eleverne udarbejde et større skriftligt arbejde i tiden mellem 1. og 2. halvår. Godkendelsen af emnet for det skriftlige arbejde meddeles 1 måned inden afslutningen af 1. halvårs undervisning, og arbejdet afleveres senest 2 uger efter begyndelsen af 2. halvårs undervisning. Det forudsættes herved, at studietiden til 2. del følger kalenderåret, og at der er 3 måneders undervisningsfrihed imellem 1. og 2. halvår. Karakteren for det skriftlige arbejde kunne

tælle dobbelt. En sådan opgave kunne blive en prøvesten på, om eleverne gennem uddannelsen var oplært til en selvstændig indsats.

For det andet kan man kræve, at eleverne skal deltage i et antal seminarer i løbet af 2. del. Hvert seminar består af 8-10 elever, der læser samme fag, således at seminarer både kan skrives inden for hovedfagene og specialerne; dog bør man formentlig kræve, at mindst 1 seminar skrives inden for et af hovedfagene. I seminaret gennemgås de af eleverne indleverede skriftlige arbejder, idet det påhviler hver deltager at foretage en kritisk gennemgang af et andet arbejde, ligesom deltagerne skal deltage aktivt i diskussionen om alle arbejder, der således forudsættes læst af deltagerne. Emnet for det enkelte arbejde vælges efter aftale med vedkommende hovedfags lærer, og det skal have tilknytning til hovedpensum på en sådan måde, at deltagerne i seminaret kan læse alle arbejder uden at skulle foretage særlige studier bortset fra sådanne, som er led i den kritiske gennemgang af et andet arbejde. Der gives karakter for deltagelsen i seminaret, og deltagerne kan herudover eksamineres i seminarets arbejder ved eksamen. Løsningen af disse opgaver vil stille mindre krav til den enkelte, men dog stadig krav om en betydelig selvstændig indsats. Samtidig vil gennemgangen af seminaropgaver give mulighed for en meget aktiverende og inspirerende undervisningsform, som vil stille store krav til alle, der deltager i gennemgangen af seminarerne.

Udvalget har ikke ment at burde tage endelig stilling til, i hvilket omfang sådanne opgaver bør indgå i undervisningen, men finder det dog ønskeligt, at skriftlige arbejder i et vist omfang indarbejdes i undervisningen. Yderligere ønsker man at pege på betydningen af, at eleverne, såfremt man vælger at lade dem udarbejde en stor opgave mellem de to semestre, får mulighed for at deltage i et seminar allerede i det første semester. Herved kan man give dem en vis øvelse i at udarbejde et skriftligt arbejde, inden de skal i gang med den store opgave.

5. På den således skitserede baggrund har et flertal af udvalgets medlemmer foretrukket en liniedeling mellem en statslig linie og en kommunal linie, således at hver linie indeholder en kerne af fag, som alle elever på den enkelte linie skal følge, medens der derudover åbnes

mulighed for en vis valgfrihed mellem specialfag.

Enkelte af udvalgets medlemmer var mest tilbøjelige til at have foretrukket en liniedeling mellem en almindelig administrativ og en økonomisk linie. Disse medlemmer har dog tilsluttet sig det stillede forslag, og der er i øvrigt enighed om det ønskelige i, at spørgsmålet senere tages op til fornyet overvejelse på grundlag af de til den tid indhøstede erfaringer.

#### *6. Udvalgets forslag til 2. del.*

Ved 2. del sker der en undervisningsmæssig deling af eleverne, idet disse må vælge mellem et hovedpensum i statsforvaltning og et hovedpensum i kommunalforvaltning. Hovedpensum omfatter for statsforvaltnings vedkommende fagene statslig økonomi og budgetvæsen samt forvaltningskundskab med personalepolitik og personaleforvaltning, og for kommunalforvaltnings vedkommende fagene kommunal forvaltningskundskab samt kommunal økonomi og regnskabsvæsen.

Udvalget finder, at hovedfagene må have en sådan placering i undervisningen, at den arbejdsmæssige vægt udgør noget over en trediedel af 2. dels studietid. I undervisningstid på timeplanen kan hovedfagene figurere med 270 timer.

Foruden hovedpensum har man tænkt sig, at eleverne efter eget valg deltager i undervisningen i følgende fag i et omfang svarende til 5 points: a) Byggeriets retlige og økonomiske organisation (2 points), b) Planlægningens retlige grundlag (2 points), c) Forvaltningsret (2 points), d) Erhvervsforhold (1 point), e) Sociologi (1 point). I undervisningstid på timeplanen kan de valgfri fag ansættes med 150 timer.

Efter behov og mulighed vil der endvidere som valgfri fag kunne etableres undervisning inden for forskellige fagområder, der har relation til uddannelsen, f. eks. om de boligpolitiske foranstaltninger, de socialpolitiske foranstaltninger, de skolepolitiske foranstaltninger, sundhedslovgivning, særlige økonomiske problemer, revision og regnskabsteknik m. v. Fremfor alt synes der dog at måtte blive tale om etablering af valgfri fag inden for EDB-området. I denne forbindelse har man været opmærksom på, at points for valgfri fag skal kunne opnås ved deltagelse i undervisning ved

andre læreanstalter, idet der træffes aftale mellem bestyrelsen og disse om interesserede elevers plads og om dokumentation for resultatet af deltagelsen i undervisningen. Vedrørende indholdet af de enkelte fag skal der henvises til den i bilag 9 givne redegørelse.

Et betydningsfuldt led i undervisningen til 2. del skal som nævnt være udarbejdelsen af skriftlige opgaver. Her kan blive tale både om en større skriftlig opgave og udarbejdelsen af seminaropgaver. Antallet af seminarer må

være afhængigt af, om der også skal udarbejdes en stor opgave.

Den til udarbejdelse af skriftlige opgaver medgåede tid ansættes til at udgøre en tredjedel af den samlede studietid til 2. del.

I hovedfag aflægges både skriftlig og mundtlig eksamen.

Der meddeles eleverne bevis for bestået eksamen, udvisende samtlige karakterer til 1. og 2. del med angivelse af det opnåede gennemsnit.

## KAPITEL VI.

### De organisatoriske rammer for uddannelsen.

1. Udvalget har fået til opgave at udarbejde forslag til etablering af en videregående administrativ uddannelse ved Forvaltningshøjskolen af det i den offentlige forvaltning inden for stat og kommune ansatte personale uden akademisk uddannelse.

Som det fremgår af de afgivne mindretalsudtalelser, har der ikke i udvalget været enighed om, hvorvidt de i kommissoriet angivne forudsætninger for udvalgets arbejde kan anses for rimeligt begrundet.

Et mindretal (Bent Christensen) har således givet udtryk for, at den foreslåede uddannelse på lidt længere sigt ikke bør være forbeholdt personer, som allerede er beskæftiget i den offentlige administration, men tillige bør stå åben for dem, der kommer lige fra det sædvanlige uddannelsessystem. Mindretallet har delvis begrundet i disse betragtninger og delvis begrundet i almindelige uddannelsespolitiske synspunkter - endvidere foreslået, at denne uddannelse ikke etableres under Forvaltningshøjskolen, men henlægges til en af de bestående læreanstalter, d. v. s. et af universiteterne eller en af handelshøjskolerne.

Et andet mindretal (Anders Ølgaard) har ikke kunnet tiltræde flertallets forslag, idet der efter dette mindretals opfattelse ikke i flertallets forslag er den fornødne sammenhæng mellem uddannelsens målsætning og indhold og den institutionelle side af uddannelsen.

På baggrund af disse mindretalsudtalelser, der er gengivet i kapitel VII, har udvalgets flertal fundet det naturligt i korthed at gøre rede for de principielle betragtninger, der ligger til grund for det af flertallet stillede forslag om uddannelsens indhold og struktur.

For så vidt angår spørgsmålet om, hvem denne uddannelse skal tilrettelægges for, finder flertallet, at den i kommissoriet angivne forudsætning er rigtig. Flertallet er således

enig i, at uddannelsen skal gives det inden for stat og kommune ansatte personale uden akademisk uddannelse, og altså tilrettelægges som en efteruddannelse.

Det bemærkes, at der er enighed mellem mindretallene og udvalgets flertal om, at uddannelsen for så vidt angår de nærmeste år alene bør omfatte personer, der er ansat i den offentlige forvaltning.

Flertallet har imidlertid den opfattelse, at der også på længere sigt i den offentlige forvaltning vil være behov for en efteruddannelse af den her skitserede art. Der vil i stat og kommune naturligvis til stadighed være brug for personale med en af de sædvanlige højere uddannelser, som helt eller delvis sigter mod en virksomhed i den offentlige forvaltning. Der vil imidlertid tillige være brug for personale, der har gennemgået en uddannelse, der forudsætter en almindelig praktisk erfaring i offentlig administration, og som er tilrettelagt på dette grundlag og med et mere praktisk administrativt sigte end de eksisterende højere uddannelser. Ikke mindst inden for den kommunale forvaltning vil der være behov for personale med den sidstnævnte uddannelse, der som nævnt må karakteriseres ved de forudsætninger, de uddannelsessøgende har, ved uddannelsens praktisk administrative indhold og sigte samt ved den sammenhæng, der er mellem disse to forhold.

Til illustration af dette forhold har flertallet ønsket at pege på den værdi, det har haft især for den kommunale forvaltning, at det har været muligt til den tekniske administration at rekruttere såvel civilingeniører, der har en traditionel akademisk uddannelse, som teknikumingeniører, hvis uddannelse er baseret på praktiske tekniske forkundskaber og har et andet sigte end uddannelsen af civilingeniører ved Danmarks tekniske Højskole.



For så vidt angår spørgsmålet om uddannelsens organisatoriske rammer er flertallet ligeledes enig i kommissoriets forudsætning om, at denne uddannelse etableres ved Forvaltningshøjskolen.

I udvalget har man drøftet, hvorvidt Forvaltningshøjskolen, såfremt flertallets forslag om uddannelsens organisatoriske rammer blev gennemført, måtte karakteriseres som en højere læreanstalt. Overvejelser over problemet højere læreanstalt contra almindelig efteruddannelsesinstitution indgår tillige i en af mindretalsudtalelserne (Anders Ølgaard).

Flertallet har ikke fundet det påkrævet at tage stilling til dette delvis terminologiske spørgsmål om, hvorvidt en uddannelsesinstitution som den her foreslåede må karakteriseres som en højere læreanstalt.

Ved udarbejdelsen af forslaget til uddannelsens organisatoriske rammer har flertallet som målsætning alene haft at opbygge det uddannelsesapparat, der må anses for bedst egnet til at give de uddannelsessøgende den undervisning, som er foreslået i betænkningen.

For at kunne rekruttere tilstrækkeligt kvalificerede lærere er det nødvendigt, at de pågældende med hensyn til løn, arbejdsforhold og ansættelsesvilkår ikke er ringere stillet end lærere med sammenlignelige funktioner ved de højere læreanstalter. Dette betyder, at undervisningsansvarlige lærere, der bl. a. har til opgave at udarbejde lærebøger og andet undervisningsmateriale, ikke kan lønnes og placeres ringere end professorer, og de må naturligvis være tilsvarende højt kvalificerede, omend kvalifikationerne delvis vil være af en anden art end de kvalifikationer, der sædvanligvis kræves ved besættelsen af professorstillinger ved de højere læreanstalter.

For at kunne rekruttere lærere med de kvalifikationer, der her vil være brug for, må det forudsættes, at lærerstillingerne ikke alene har den rigtige placering, men tillige indgår som et normalt led i en karriere i den statslige eller kommunale administration.

Lærere med disse kvalifikationer vil formentlig derfor bedst kunne rekrutteres, såfremt undervisningen henlægges til Forvaltningshøjskolen, og lærerstillingerne dermed bliver et naturligt led i en karriere i den offentlige administration. Selv om en ændring - som skitseret i en af mindretalsudtalelserne (Bent Christensen) - af de kvalifikationskrav, som stilles til

besættelsen af de øverste lærerstillinger ved universiteterne, måtte blive gennemført, og selv om der tillige måtte blive gennemført en ændring af ansættelsesmulighederne for andre lærere ved universitetet (således at ansættelse i disse lærerstillinger kunne blive et led i en administrativ karriere), vil Forvaltningshøjskolen dog stadig have den bedste mulighed for at kunne rekruttere de rigtige lærerkræfter, fordi skolen er en del af den offentlige administration.

Ved udarbejdelsen af forslaget har flertallet lagt vægt på, at der sikres lærerne den frihed i undervisningen m. v., som er en forudsætning for enhver undervisnings- og forskningsvirksomhed.

Man har endvidere lagt vægt på, at uddannelsen opbygges således, at skolens samarbejde med de statslige og kommunale myndigheder, der skal beskæftige det personale, der gennemgår undervisningen, og samarbejdet med de personaleorganisationer, der repræsenterer de uddannelsessøgende, sikres bedst muligt. Det skal herved fremhæves, at Forvaltningshøjskolens nuværende organisationsform, jfr. lov nr. 43 af 10. marts 1965 og bekendtgørelse nr. 138 af 1. april 1965, hvorefter skolen ledes af en bestyrelse med repræsentanter for stat og kommune, og af et undervisningsråd med repræsentanter for personalets organisationer, i den henseende er fuldt tilfredsstillende. Flertallet har derfor alene foreslået sådanne ændringer i skolens administrative opbygning, som skønnes påkrævet for at give lærerne sikkerhed for en fri stilling på de undervisningsmæssige, pædagogiske og forskningsmæssige områder, samt for at give dem den fornødne indflydelse på skolens virksomhed.

I forbindelse hermed ønsker flertallet at understrege, at den eksisterende styreform ved Forvaltningshøjskolen siden skolens etablering har fungeret særdeles tilfredsstillende både i forhold til den offentlige administration og i forhold til personaleorganisationerne. Dette har bl. a. givet sig udslag i, at et stadig stigende antal uddannelsesopgaver er blevet henlagt til Forvaltningshøjskolen. Den her etablerede styreform er det efter flertallets opfattelse ikke praktisk muligt at etablere, hvis uddannelsen henlægges til en eller flere af de eksisterende læreanstalter.

Det vil naturligvis være således, at skolens lærerstab ikke alene vil søge samarbejde med

administrationen for der at hente inspiration og impulser til undervisningen, men tillige holde sig i kontakt med den forskning af den offentlige administrations anliggender, der finder sted ved universiteterne og andre højere læreanstalter.

Flertallet har overvejet, om den foreslåede og i kommissoriet forudsatte løsning af uddannelsens organisatoriske opbygning kan give anledning til betæneligheder ud fra samfundsøkonomiske betragtninger. Herunder har man overvejet, om placeringen af undervisningen ved en højere læreanstalt set ud fra en samfundsøkonomisk synsvinkel måtte være at foretrække.

Placeringen af skolen som et led af den offentlige forvaltning indebærer imidlertid, at gennemførelsen af flertallets forslag i hvert fald ikke vil påføre det offentlige større udgifter, end hvis uddannelsen placeres et andet sted.

I forbindelse hermed må nævnes, at det under alle omstændigheder vil være påkrævet, at der ansættes nogle faste lærere ved Forvaltningshøjskolen til varetagelsen af den efteruddannelse, der allerede foregår på skolen. Denne efteruddannelse varetages i øjeblikket af mere end 200 timelønnede lærere og foredragsholdere. På længere sigt vil det næppe være muligt på tilfredsstillende måde at drive en så omfattende efteruddannelsesvirksomhed uden bistand af velkvalificerede faste lærere.

Forvaltningshøjskolens organisatoriske placering som en del af den offentlige administration gør det muligt og naturligt, at de til skolen knyttede lærerkårer af de statslige og kommunale myndigheder anvendes til specielle opgaver, f. eks. forskningsprægede undersøgelser af administrative forhold. En sådan virksomhed vil særlig kunne tænkes i forbindelse med udvalgs- og kommissionsarbejde.

For at sikre, at der på Forvaltningshøjskolen til stadighed er en lærerstab til rådighed, hvis størrelse netop er tilstrækkelig til dækning af det aktuelle behov, skal flertallet anbefale, at der søges gennemført regler om, at lærerne ansættes i et større administrativt område, f. eks. i centraladministrationen, således at de blot er tjenestgørende ved Forvaltningshøjskolen. Herved vil man kunne sikre, at lærerkapaciteten til stadighed er i overensstemmelse med arbejdsopgaverne på skolen.

Det meget påtrængende behov for personale med en videregående administrativ uddannelse

gør det ønskeligt, at uddannelsen som forudsat i kommissoriet iværksættes i 1968. Gennemførelsen af kommunalreformen den 1. april 1970, der må formodes at medføre, at en række nye administrative opgaver bliver henlagt til kommunerne, vil medføre et forøget behov i kommunerne for et personale med denne uddannelse. Også dette forhold understreger således nødvendigheden af, at uddannelsens igangsætning ikke forsinkes. På denne baggrund har flertallet ment at burde gøre opmærksom på, at den ændring af universiteternes og de højere læreanstalters forhold, som er en praktisk forudsætning for gennemførelsen af det af et af mindretallene (Bent Christensen) stillede forslag, ville betyde en forsinkelse af undervisningens igangsættelse. Allerede af den grund må flertallet tage afstand fra dette forslag, som man — som foran nævnt — i øvrigt ikke mener på fuldt tilfredsstillende måde vil kunne opfylde det offentligt ansatte personales efteruddannelsesbehov.

2. På denne baggrund må udvalgets flertal finde det rigtigt i overensstemmelse med kommissoriet at foreslå den administrative mellemuddannelse henlagt til Danmarks Forvaltningshøjskole, som denne nu er organiseret. Dog bør der, som anført tidligere, sikres lærerne ved uddannelsen den nødvendige indflydelse i pædagogiske spørgsmål, og udvalget skal i det følgende stille forslag om, hvordan en sådan indflydelse kan sikres, ligesom man skal rede-gøre for denne uddannelses forhold til andre uddannelser af beslægtet indhold.

### 3. *Ansættelse af lærere.*

Der har i udvalget været enighed om, at undervisningens tilrettelæggelse og gennemførelse samt udarbejdelsen af lærebøger nødvendig-gør, at der ved Forvaltningshøjskolen ansættes faste lærere. Udvalget er endvidere gået ud fra, at der kan blive tale om faste lærere af flere kategorier, idet der foruden faste lærere med ansvar for undervisning og lærebøger på de forskellige undervisningsområder, kan blive tale om ansættelse af »yngre« faste lærere. Udvalget er af den opfattelse, at der fra begyndelsen må være mindst 3 lærere af førstnævnte kategori.

Til bedømmelsen af ansøgere til stillinger som undervisningsansvarlige faste lærere ned-sætter bestyrelsen efter indstilling fra lærer-

kollegiet et sagkyndigt bedømmelsesudvalg. Dette udvalgs indstilling afgives til bestyrelsen, men der bør gives lærerkollegiet adgang til at udtale sig over indstillingen, og på dette grundlag afgiver bestyrelsen indstilling til ministeren om stillingens besættelse. De »yngre« faste lærere ansættes af bestyrelsen efter indstilling fra lærerkollegiet.

Udvalget finder det ikke muligt på forhånd at fastlægge og prioritere de kvalifikationskrav, der må stilles ved ansættelse af faste lærere, men man finder anledning til at understrege, at der ved nedsættelse af bedømmelsesudvalg må sikres sagkundskab til vurdering af ansøgers kvalifikationer i henseende til såvel administration som undervisning og forskning. Udvalget anser det for at være af afgørende betydning for en frugtbar vekselvirkning mellem elever og lærere på den ene side og mellem lærere og den statslige og kommunale administration på den anden side, at de undervisningsansvarlige lærere har demonstreret en indføling med administrative realiteter, foruden evne til at undervise og til at præstere et forfatterskab til brug for Forvaltningshøjskolen og administrationen.

Udvalget vil i denne forbindelse gerne pege på den store værdi, det kan få for den offentlige administration, at der ansættes nogle folk, som foruden deres undervisningsgerning enten kan drive forskning eller stå til rådighed for kommissionsarbejde eller lignende udredningsarbejde for den offentlige administration. Det vil kunne afhjælpe et savn, som man ofte føler i administrationen.

Skal denne målsætning nås, må der sikres lærerne en løn og en stillingsmæssig placering, som kan konkurrere både med de andre undervisningsanstalter og med den offentlige administration. Dette betyder, at de undervisningsansvarlige lærere ikke bør være ringere stillet end professorer.

Udover de faste lærere må der ansættes en række deltidslærere, der kan varetage en væsentlig del af den almindelige undervisning ved 1. del. Disse lærere skal ansættes af bestyrelsen efter indstilling af lærerkollegiet.

#### 4. *Lærerkollegiets sammensætning og beføjelser.*

Lærerkollegiet bør bestå af samtlige faste lærere samt en repræsentation for deltidslæ-

rerne. Endvidere bør eleverne være repræsenteret, men de nærmere regler for denne repræsentation bør henstydes til en forhandling med eleverne. Direktøren deltager i lærerkollegiets møder uden stemmeret.

De ydre rammer for undervisningen i form af studieplan m. v. må fastsættes af bestyrelsen efter indstilling fra lærerkollegiet og undervisningsrådet, men den nærmere udfyldning af disse rammer, f. eks. den detaljerede planlægning af undervisningens indhold, pensumfastsættelser og undervisningens form bør være overladt til lærerkollegiet, der i det hele bør sikres en betydelig frihed i pædagogiske spørgsmål. Kompetencen i sådanne spørgsmål bør ikke tillægges den enkelte lærer, men lærerforsamlingen som et kollegium, der selv vælger sin formand. Denne skal ikke have andre formelle beføjelser end dem, der tilkommer kollegiet, d. v. s. at hans vigtigste opgave er at optræde på det samlede kollegiums vegne.

Lærerkollegiet bør endvidere tages med på råd ved udvælgelsen af elever.

#### 5. *Forskning.*

Udvalget anser det for en følgevirkning af iværksættelsen af administrativ mellemuddannelse på det tilsigtede niveau, at en vis forskning vil foregå, og en forskning vil da også være en nødvendig forudsætning for den fornødne lærerrekuttering og for tilvejebringelsen af undervisningsmateriale.

Udvalget vil fremhæve den store værdi, det vil kunne have for den samlede administration, at der herved skabes gode rammer for en forskning inden for den offentlige administrations problemer, ligesom en væsentlig del af denne virksomhed kan kanaliseres direkte ind på løsningen af konkrete opgaver, som det under de nugældende forhold ofte er vanskeligt at få frigjort kvalificerede folk til at arbejde med.

Man skal dog samtidig henstille, at denne forskning koordineres med anden forskning af tilsvarende art, som foregår andetsteds, og fremhæve betydningen af, at den offentlige administration også vil søge at drage nytte af den forskningskapacitet, der findes andre steder end på Forvaltningshøjskolen.

#### 6. *Forholdet til andre uddannelser.*

Det er allerede foran under studieplanen for 2. del omtalt, at eleverne i det omfang, hvori

de selv ønsker det, og hvori det er praktisk gennemførligt, vil kunne fyldestgøre deres deltagelse i de valgfrie points-fag ved at følge undervisning på andre læreanstalter. Mulighederne herfor vil dog være begrænset for elever, der følger aftenundervisning.

For lærernes vedkommende må det bemærkes, at deltidslærerne overvejende må påregnes hentet fra administrationen, men det vil for visse af de grundlæggende fags vedkommende være nærliggende, at andre læreanstalters lærere vil medvirke i undervisningen og herigenom opnå de fordele, som kan være forbundet med at undervise forskellige grupper af personer under uddannelse. Allerede Forvaltningshøjskolens hidtidige undervisningsvirksomhed har nydt godt af medvirken fra universiteternes faste lærere på forskelligt niveau. På tilsvarende måde skulle det ikke give anledning til praktiske vanskeligheder, at Forvaltningshøj-

skolens faste lærere deltager i undervisning ved andre læreanstalter.

Udvalget betragter det som en selvfølge, at Forvaltningshøjskolen deltager i de almindelige koordineringsbestræbelser inden for undervisningssektoren, og man forventer, at der gives Forvaltningshøjskolen repræsentation i bestående og fremtidige koordineringsorganer.

#### *7. Forholdet til Forvaltningshøjskolens nuværende kursusvirksomhed.*

Udvalget har ikke ment at burde tage stilling til, hvordan den nuværende kursusvirksomhed skal tilrettelægges og opbygges, såfremt der også ansættes faste lærere ved denne undervisning. Man vil dog pege på, at det forekommer naturligt at inddrage lærerkollegiet i den pædagogiske tilrettelæggelse af denne omfattende kursusvirksomhed, hvilket naturligvis betyder, at lærerne ved denne virksomhed også må have en repræsentation i lærerkollegiet.

## KAPITEL VII.

### Mindretalsudtalelser.

Mindretalsudtalelse afgivet af Bent Christensen.

1. Jeg er enig i, at der er behov for »administrative mellemteknikere«. Behovet opstår i et vist omfang som følge af ønsket om en mindre udstrakt anvendelse af akademikere i centraladministrationen. Men behovet opstår også, måske endda især, fordi der må forudses at blive brug for en ny art arbejdskraft, ikke mindst i kommunerne. Tilvejebringes denne arbejdskraft ikke, vil den enten blive udfyldt af akademikere, af handelsskoleuddannede eller af folk uden formel uddannelse.

2. Målet er at skabe en »mellemteknikeruddannelse«. Niveauet for uddannelsen må ikke være lavere end det, der er gængs ved Handelshøjskolerne. I uddannelsen må indgå en optræning til selvstændig problemløsning og til anvendelsen af de gængse teknikker for at finde facts og for at argumentere. Denne optræning må gå forud eller i alt fald må den ikke stå tilbage for indlæring af facts og regler, uanset hvor nyttige disse end måtte være, lige når de færdigguddannede kommer ud i praksis.

Selv om der måske kan spores en tendens til at lægge lovlig stor vægt på umiddelbar nyttig viden, vil den af udvalget foreslåede undervisning kunne opfylde dette mål, i al fald hvis den gennemføres som heltidsstudium.

3. Jeg kan ikke betragte spørgsmålet om uddannelse af offentlig ansatte som et spørgsmål, der alene eller især hører under det offentlige som arbejdsgiver. Den offentlige beskæftigelsessektor er for stor og for betydningsfuld for hele samfundet til, at dette synspunkt kan accepteres. Dette forekommer mig særligt åbenbart, når der er tale om en gruppe uddannede, der ikke er specialister, men som må forudses at forekomme nogenlunde jævnt fordelt over

forvaltningen, med tiden vil blive relativt talrig og i mange tilfælde vil udføre væsentlige funktioner.

Man kan derfor ikke afgøre denne sag uden hensyntagen til resten af uddannelsessektoren. Denne præges for tiden af en klar tendens til at søge at nedbryde skranker, der beror på tidligere uddannelse, beskæftigelse m. v. Denne tendens kan jeg helt tiltræde, og den ville klart blive brudt, hvis den foreslåede mellemuddannelse forbeholdtes personer, som allerede var beskæftiget i den offentlige administration ved optagelse på uddannelsen. Uddannelsen må stå åben såvel for folk, der er beskæftiget i den offentlige administration, som dem, der kommer til uddannelsen fra det sædvanlige uddannelsessystem. Da der synes at være et aktuelt behov for hurtigt at skaffe brugbare »mellemteknikere«, og da der i alt fald i visse dele af centraladministrationen har været ført en mindre rigtig personalepolitik, således at oplæring af folk fra assistentklassen nu må fremtræde som en retfærdighedshandling, er jeg indforstået med, at man i en overgangsperiode på nogle få år kun uddanner allerede nu ansatte.

4. I god overensstemmelse med utilbøjeligheden til at betragte denne uddannelse som et internt anliggende for den offentlige forvaltning, er jeg imod, at denne uddannelse organisatorisk skilles ud fra den almindelige uddannelsessektor. Blandt de mange tanker, som er fremlagt i planskiten fra Planlægningsrådet for de højere uddannelser, er der næppe nogen mere frugtbar end tanken om de såkaldte uddannelsescentre, hvor uddannelser af forskellig længde og anvendbarhed, men med beslægtet indhold samles. Allerede sådanne mere principielle overvejelser taler i mine øjne for at henlægge den foreslåede uddannelse til en af de

bestående læreanstalter, d. v. s. et af universiteterne eller en handelshøjskole. For denne løsning taler også rene hensigtsmæssighedsbetragtninger. Man må forudse, at undervisning i fag, der er særligt betydningsfulde for administratorer, også vil blive almindelig på andre uddannelsesområder end det, dette udvalg beskæftiger sig med. Dette gælder således akademikere. En stor del af de fag, som indgår i den foreslåede mellemteknikeruddannelse, er imidlertid relativt nye og vanskeligt tilgængelige fag, hvor der er meget få lærerkræfter at skaffe. Det vil derfor være mest rationelt at udnytte dem således, at de samme mennesker kan undervise forskellige grupper af personer under uddannelse. Ved at skaffe et mere nuanceret materiale af studerende vil det tillige være lettere at rekruttere lærere, der på denne måde vil kunne skifte mellem mere propædeutisk og mere videregående uddannelse. Det må formentlig også være en fordel for rekrutteringen, at de højere læreanstalter i forvejen har et klart forskningsvenligt miljø. Det er en selvfølge, at de højere læreanstalter måtte acceptere ansættelse i administrative fag på kortere tid og som led i karrieren i den offentlige administration, ligesom man naturligvis ikke til alle faste stillinger i disse fag kan stille de traditionelle kompetencekrav. Endelig kan fremhæves, at henlæggelse af uddannelsen til en af de bestående højere læreanstalter klart og utvetydigt vil understrege, at undervisningen ikke er forbeholdt en vis bestemt kreds.

Det er åbenbart, at udvælgelsen og tilsynet med de uddannelsessøgende, der kommer efter nogen tids ansættelse i den offentlige administration, rejser særlige problemer, og at disse ikke kan løses uden et samarbejde med administrationen, eventuelt via Forvaltningshøjskolen. Dette skulle ikke rejse uoverstigelige vanskeligheder.

Det er ligeledes åbenbart, at tilrettelæggelsen af indholdet af en mellemuddannelse bestående må ske i nær forbindelse mellem sagkyndige lærere og brugerrepræsentanter, i dette tilfælde de offentlige myndigheder og de offentligt ansatte. Heri er imidlertid heller intet vanskeligt. Det er ved at blive skik, at tilrettelæggelse af universitetsundervisning og anden højere undervisning sker i grupper, der foruden lærere og studenter omfatter repræsentanter for alle mulige brugergrupper, herunder de respektive fagforeninger.

Mindretalsudtalelse afgivet af Anders Ølgaard.

Det forekommer mig at være en afgørende svaghed ved betænkningen, at målsætningen på lidt længere sigt for den foreslåede uddannelses- og forskningsinstitution er meget uklar. Betænkningens første fem kapitler synes at indebære, at hovedvægten skal ligge på en *efteruddannelse*, på samme måde som man f. eks. kender den inden for pengeinstitutterne og forsikringsselskaberne. Betænkningens afsluttende del synes derimod - omend formuleringen er noget uklar - i realiteten at lægge op til, at der skabes en ny *højere læreanstalt*.

Om man bør vælge den ene eller den anden målsætning er et spørgsmål, som jeg ikke mener, at jeg har forudsætninger for at tage stilling til. Hvis hovedsigtet er at skabe en efteruddannelse, kan jeg slutte mig til betænkningens hovedsynspunkter for så vidt angår de første fem kapitler, men i så fald må forslagene i kapitel VI tilpasses i overensstemmelse hermed.

Hvis hovedsigtet derimod er at skabe en højere læreanstalt, kan betænkningen efter min mening i det højeste forsvares som en korttidsløsning. På lidt længere sigt vil den skitserede løsning være uheldig, for så vidt som man herved vil oprette en udpræget »bås« i forbindelse med den højere uddannelse. Dette er en følge af bl. a. følgende fire forslag i betænkningen:

- (1) Adgangen til undervisningen er ikke fri, idet den forbeholdes studerende med forudgående praktisk uddannelse.
- (2) Elevernes deltagelse i undervisning uden for Forvaltningshøjskolen, herunder ikke mindst ved de højere læreanstalter, vil i praksis næppe få noget betydeligt omfang.
- (3) De ansvarlige stillinger vil (kunne) få karakter af et meget lille antal permanente professorater, knyttet specielt til den nye institution.
- (4) Den påtænkte uddannelse bliver placeret under ministeriet for statens lønnings- og pensionsvæsen, men alle højere læreanstalter er underlagt undervisningsministeriet.

Forstået på denne måde indebærer betænkningen derfor, at man etablerer en lille, isoleret højere læreanstalt. Om det vil lykkes at give den et undervisnings- og forskningsmæssigt niveau svarende hertil, er vanskeligt at

vurdere på det foreliggende grundlag, hvor bl. a. en væsentlig del af lærebogsmaterialet til 2. del endnu ikke foreligger. Men det forekommer vigtigt at understrege, at hvis disse bestræbelser lykkes, må de fire ovenfor nævnte forhold i hvert fald tages op til revision. Det samme vil gælde for Forvaltningshøjskolens organisationsform, forudsat at man på længere sigt vil knytte den foreslåede uddannelse til denne institution.

Hvis man finder det påkrævet at starte un-

dervisningen allerede nu, må det derfor være ud fra den forudsætning, ikke alene at der er tale om en forsøgsordning, men også at denne ordning må ændres, hvis man på lidt længere sigt ønsker at fastholde den mere ambitiøse målsætning. Dette kunne bl. a. markeres ved kun at ansætte de faste lærere for en 4 års periode, idet man i løbet af denne tid i givet fald vil kunne søge den nye uddannelse indpasset i systemet af højere uddannelser på en tilfredsstillende måde.

*Økonomiministeriet,  
Slotsholmsgade 10,  
København K.*

I erkendelse af den betydning det har for tilvejebringelsen af en effektiv og rationel administration, at der inden for den offentlige forvaltning opbygges et uddannelsessystem, der så smidigt og hensigtsmæssigt som muligt kan imødekomme det store behov for videreuddannelse, der findes inden for stat og kommuner, og som på grund af hele udviklingen vil forstærkes i de kommende år, og i forståelse af, at et uddannelsessystem, der skal kunne løse en sådan opgave, vil forudsætte, at Forvaltningshøjskolen ikke blot udbygger sin hidtidige kursusvirksomhed, men derudover etablerer en egentlig videregående administrativ uddannelse for ansatte i stat og kommuner, nedsatte Forvaltningshøjskolens bestyrelse den 7. september 1966 et udvalg til at overveje spørgsmålet om en sådan videregående uddannelse ved Forvaltningshøjskolen.

På et fællesmøde med bestyrelsen og undervisningsrådet for Danmarks Forvaltningshøjskole den 14. december 1966 behandledes den af det nævnte udvalg afgivne beretning. Der

blev fra alle sider givet tilslutning til de i beretningen indeholdte synspunkter, hvorefter det findes påkrævet, at Forvaltningshøjskolen som det organ, dér ved tæt og løbende føling med administrationens behov skal virke for uddannelsen af de i staten og kommunerne ansatte, snarest søger etableret en videregående administrativ uddannelse. I beretningen er kort angivet de vægtige grunde, der taler for en sådan uddannelse, ligesom der i skitseform er redegjort for det indhold, en sådan uddannelse måtte formodes at skulle have.

I overensstemmelse med det på mødet vedtagne skal man ved hoslagt at oversende den omhandlede beretning indtrængende anbefale, at forslaget gennemføres så hurtigt som muligt, ligesom man skal henstille, at der af økonomiministeriet nedsættes et udvalg med henblik på gennemførelsen og den nærmere udformning. Man skal herved pege på det ønskelige i, at såvel faglige eksperter som repræsentanter for stat, kommuner og personaleorganisationer inddrages i dette arbejde.

*Dige*



Beretning til bestyrelsen for Danmarks Forvaltningshøjskole  
fra det på mødet den 7. september 1966 nedsatte udvalg  
om en videregående administrativ uddannelse på Forvaltningshøjskolen.

På bestyrelsesmødet den 7. september 1966 var der blandt medlemmerne enighed om, at der inden for såvel den statslige som den kommunale administration var behov for en uddannelse, der kan udbygge personalets kvalifikationer til udførelse af overordnede administrative funktioner. Der var endvidere enighed om, at der nedsattes et udvalg til at undersøge, om en uddannelse af denne karakter kunne opbygges af Forvaltningshøjskolen, der i så fald måtte placeres som en højere læreanstalt for hele den offentlige forvaltnings område. Udvalget kom til at bestå af: Albrechtsen, Broholm, Christensen, Harder, Lavesen og Lomholt.

Udvalget har haft for øje, at avancement af personer til stillinger med selvstændigt og kvalificeret arbejde i dansk administration sædvanligvis sker ved udvælgelse af sådanne, der kvalificerer sig ved viden erhvervet i praksis og den herunder for dagen lagte dygtighed. Da det af indehaveren af en sådan stilling kræves, at han er i besiddelse af en vis almindelig viden om forvaltningsforhold samt kendskab til teoretisk problembehandling, vil ansættelsesmyndigheden kunne føle sig tilskyndet til at antage akademisk uddannet personale til administrative funktioner, der fyldestgørende ville kunne udføres af personale med en mindre teoretisk uddannelse.

En videregående uddannelse ved Forvaltningshøjskolen vil bibringe den mest velegnede del af forvaltningens personale de fornødne kvalifikationer til udførelsen af selvstændige administrative funktioner, hvorved der tillige vil kunne ske en mere hensigtsmæssig fordeling af arbejdsopgaverne mellem det akademisk uddannede personale og de øvrige offentligt ansatte. I sammenhæng hermed må man regne med, at muligheden for at opnå en videregå-

ende uddannelse inden for forvaltningen vil stimulere tilgangen af kvalificerede ansøgere til stillingerne i stat og kommuner.

Det følger af den her omhandlede uddannelses karakter af en videregående uddannelse, at dens iværksættelse ikke kan få nogen indflydelse på den grunduddannelse, der inden for flere forgreninger af forvaltningen er sat i system for at bibringe det ansatte personale elementære kundskaber om arbejdet; en sådan systematisk oplæring i tilslutning til den oplæring, der finder sted i det praktiske arbejde, må udbygges i det omfang, hvori det er muligt og ønskeligt. Det gælder f. eks. således det med henblik på virksomhed i den kommunale forvaltning udbyggede Dansk kommunalkursus. Etablering af den videregående uddannelse kan heller ikke begrænse udbygningen af den under Forvaltningshøjskolen allerede etablerede undervisning, herunder f. eks. de eksisterende kurser for statsligt assistentpersonale. Det må i den forbindelse fremhæves, at adgangen til en videregående uddannelse ikke alene vil forøge forvaltningens effektivitet gennem den direkte dygtiggørelse af det uddannede personale, men den vil også indirekte højne kvaliteten af den praktiske uddannelse, der gives personalet gennem det daglige arbejde, og som stadig vil være fundamentet for forvaltningens effektivitet.

En sådan videregående uddannelse må være almen i henseende til de administrative kundskaber, således at den i første række tager sigte på at udvikle elevernes evne til selvstændig tilegnelse og bearbejdelse af et kundskabsstof, hvorimod den i mindre grad skal forberede til virksomhed inden for en bestemt forvaltningsgren. En gennemført uddannelse skulle således kvalificere til stillinger i flere forvaltningsgrene, og uddannelsen ville derved kunne bi-

drage til en ønsket bevægelighed i den offentlige administration.

Det er i udvalget fremhævet, at ikke mindst hensynet til at opnå det fulde udbytte af den igangværende kommunalreform med dennes øgede muligheder for decentralisering af forvaltningsfunktioner til kommunerne kræver betydelig tilgang af personale med uddannelse i de almindelige administrative kundskaber.

Der har i udvalget været enighed om, at en uddannelse kun kan opnå den fornødne kvalitet, hvis ansættelse af faste lærerkræfter sker efter den lærerstruktur, der gælder for de allerede eksisterende læreanstalter, og at lærerne inden for flere af undervisningsområderne er således kvalificeret, at de kan frembringe det nødvendige undervisningsgrundlag, hvorved bemærkes, at væsentlige områder af den statslige og kommunale forvaltnings forhold ikke er taget op til videnskabelig undersøgelse her i landet. Det bør imidlertid også fremhæves, at erfaringerne fra Forvaltningshøjskolens hidtidige virksomhed stærkt har understreget behovet for faste lærerkræfter, idet en omfattende og regelmæssig kursusvirksomhed og efteruddannelsesvirksomhed uden et sådant grundlag vanskelig vil kunne opretholdes endsiges udbygges.

Der må kræves visse betingelser opfyldt for adgang til uddannelsen. At der i så henseende må stilles krav om en passende tid ved praktisk administrativ virksomhed efter afsluttet grunduddannelse er selvfølgelig efter det foranstående, men der er i udvalget enighed om, at der herudover må kræves bestået en ad-

gangsprøve eller f. eks. opnået et vist karakterniveau fra nogle af Forvaltningshøjskolens bestående kurser.

Med hensyn til selve uddannelsen er udvalget af den opfattelse, at uddannelsen må falde i to dele, af hvilke første del skal have hovedvægten på en grundlæggende orientering og tilegnelse af kundskaber, medens anden del skal omfatte den videregående undervisning i visse almene fag kombineret med et eller to valgte specialer samt selvstændige arbejdsopgaver. Ved udformningen af et undervisningsprogram har man fundet, at en undervisningstid til 1. del naturligt må sættes til 1½ år, men at undervisningen må lægges således til rette, at den vil kunne følges som aftenundervisning, hvorved dog studietiden må påregnes forlænget. Endvidere har man fundet, at studietiden til 2. del bør være 1 år, men her skulle det være muligt at indrette undervisningen således, at deltagelse i aftenundervisning ikke væsentligt skulle forlænge studietiden, såfremt frigørelse fra erhvervsarbejde kan opnås de sidste måneder.

Udvalget kan anbefale, at det videre arbejde med tilrettelæggelsen af undervisningens indhold sker på grundlag af følgende af kontorchef, dr. jur. E. Harder udarbejdede skitse til et undervisningsprogram.

Den 6. december 1966.

*E. Albrechtsen Fr. Broholm  
J. Christensen E. Harder  
H. Lavesen N. Lomholt*

1. del.

*A. Administrativ kundskab.*  
(340 timer)

Grundtræk af den almindelige forvaltningslære

Den offentlige forvaltnings ydre struktur, stat og kommuner, ministerier og direktorater  
Organisationen af den administrative enhed (indre struktur)

Ledelsesfunktionen og arbejdstilrettelæggelse  
Administrativ rationalisering og EDB-behandlingens anvendelsesmuligheder

Det selvstændige ansvar og principperne for delegation

Personalepolitik

Arbejdsret, tjenestemands- og funktionærforhold

Principper i den offentlige budgetlægning og regnskabskontrol

*B. Økonomi.*  
(280 timer)

Grundtræk af nationaløkonomien  
Statistik og alm. samfundsbeskrivelse

De offentlige indtægter og udgifter  
Det offentlige økonomiske politik og planlægningen af den offentlige økonomi  
Driftsøkonomi med særligt henblik på de offentlige virksomheder

*C. Forvaltningens retsgrundlag.*  
(280 timer)

Det retlige grundlag for statsorganernes virksomhed, lovgivningsmagten og regeringens stilling

Kommunernes forfatning og virksomhedsområde

Opgavefordelingen mellem stat og kommune  
Tilskudssystemer

De offentlige forsikringer og sociale foranstaltninger

Hovedpunkter i skattelovgivningen

*D. Privatret.*  
(120 timer)

Den alm. borgerlige ret  
Byggeriets retsregler og økonomi

2. del.

*Videregående undervisning:*

Administrativ organisation

Nationaløkonomi og den økonomiske planlægning

Forvaltningens virkemidler: forvaltningsakter, rekursadgang og instruktionsbeføjelse, domstolsprøvelse m. v.

*Specialfag:*

*Eksempelvis:*

Forsorgsvæsen

Skattekundskab

Kommunalret

Personaleforvaltning

Regnskabsvæsen og EDB

Revision

Byggeadministration

Driftsøkonomi

Planlægning

Hospitals- og sundhedsvæsen

### Redegørelse for fagprøver for post- og telegrafvæsenets embedsklasser, 2. del.

Som betingelse for, at en assistent, der er indtrådt i post- og telegrafvæsenet efter 1927, kan avancere til 15. og højere lønningsklasse kræves, at han har bestået fagprøvens 2. del, jfr. i øvrigt styrelseslovens § 5. 2. del indførtes i 1916, idet man opdelte fagprøven i 2 dele. Motiveringen herfor var dels, at det lærestof, som forelå ved fagprøven, var blevet for omfattende til en fagprøve i 20 års alderen, dels at man ønskede medtaget nogle almindelige emner. Behandlingen af disse emner såvel som en del af det postale stof måtte ved et kursus og en fagprøve henlægges til en modnere alder, for at der kunne opnås det fulde udbytte af uddannelsen. 2. del blev således i særlig grad lagt an på at give en administrativ uddannelse og må ses som et resultat; af generaldirektør Kjørboes plan om at udvide postmestrenes myndighedsområde, som var gennemført ved styrelsesloven af 1916, således at der på denne måde kunne gives det personale, som i fremtiden skulle gå ind i postmesterembederne en uddannelse, som satte de pågældende i stand til at varetage de administrative opgaver, der blev overdraget dem ved udvidelsen af postmesterens beføjelser. Der skabtes tillige herved mulighed for et bedre samarbejde mellem styrelsen og driften, ligesom det af hensyn til postmestrenes position udadtil var af betydning, at de havde kendskab til almindelige samfundsforhold.

Det første kursus afholdtes herefter i 1917 og den første eksamen i 1918. Assistenten, som i 1918 var over 30 år, fik ikke adgang til fagprøven, hvorimod de, der var under 30 år, fik adgang, men det var dog ingen betingelse for, at de før 1917 i posttjenesten indtrådte kunne avancere, at de tog 2. del. Personalets organisation, der oprindeligt havde tiltrådt nyordningen, fik imidlertid kort efter betæneligheder og rejste indvending imod, at der blev givet ad-

gang for tjenestemænd under 30 år til at tage fagprøvens 2. del. Organisationen fremførte, at det ikke kunne undgås, at der blev lagt et pres på tjenestemændene til at søge den udvidede uddannelse, og der henvistes til, at disse tjenestemænd som følge af den ved verdenskrigen skabte dyrtid var nødsaget til at have privat beskæftigelse, som de ikke kunne opgive for at læse til eksamen. Sagen forebragtes dengang ministeren for offentlige arbejder, der traf den afgørelse, at assistenter, som på grund af private forhold ikke kunne afse tid til at læse til 2. del, efter ansøgning kunne opnå udsættelse eller undtagelse, der stillede den pågældende, som om han slet ikke havde haft adgang til prøven. Ministeren udtalte dog samtidig, at der formentlig i det lange løb kunne indtræde tilfælde, hvor en yderligere uddannelse gennem 2. del ville blive et moment i en tjenestemands favør, og at det var ønskeligt, at den frivillige adgang til den videregående uddannelse blev benyttet i videst mulig udstrækning, idet dette måtte anses for meget betydningsfuldt for postvæsenet.

Det må i øvrigt her tages i betragtning, at decentralisering efter forslag fra kommissionen til omordning af postvæsenets styrelse var foretaget i betydeligt omfang i 1916, og at virkningen af fagprøven ville være blevet udskudt i ca. 10 år, hvis det dengang var fastsat, at 2. del alene skulle gælde for dem, der indtrådte efter fagprøvens indførelse.

De i normerings- og klassificeringsloven af 1958 fastsatte regler for automatisk oprykning fra assistent til overassistentstillingen har ikke medført ændringer i styrelseslovens § 5, hvorefter den, der har bestået 1. del af fagprøven, for at kunne avancere til 15. eller højere lønningsklasse tillige skal have bestået fagprøvens 2. del.

1. Adgang til kursus og fagprøve gives efter ansøgning enhver assistent eller sekretær, der har bestået fagprøvens 1. del, og som er under 30 år på det tidspunkt, da ansøgning indgives.

Assisterter, der har været postbude eller kontorassistenter af 2. grad, kan ansøge om deltagelse i kursus indtil det fyldte 35. år; de pågældende må, for så vidt de ikke har bestået realeksamen eller anden dermed ligestillet eksamen eller højere eksamen, fremlægge beviser fra en lærer for, at de i historie har tilegnet sig kundskaber, svarende til de ved realeksamen fordrede.

Mellem kursus og fagprøve skal hengå 4 å 5 måneder.

2. Der tillægges de enkelte fag følgende antal timer:

a) post- og telegrafvæsenets organisation	90 timer
b) driftskundskab . . . . .	80 -
c) det internationale post- og televæsen	30 -
d) almindelig rets- og samfundskundskab . . . . .	40 -
e) nationaløkonomi og statistik . . . . .	40 -
f) arbejdsledelse . . . . .	20 -
	300 timer

3. a. *Post- og telegrafvæsenets organisation.*

Der kræves grundig tilegnelse og forståelse af de gældende love, lovbestemmelser og administrative forskrifter for post- og telegrafvæsenets organisation og personalets stilling, derunder de almindelige forfatnings- og forvaltningsretlige normer, som er gældende for post- og telegrafvæsenet eller er nødvendige for forståelsen af dettes virksomhed. Endvidere fordres det til forståelse af den nuværende organisation nødvendige kendskab til udviklingen i den nyere tid samt kendskab til nogle hovedtræk i ældre tiders post- og telegrafhistorie. Prøven er mundtlig.

*Lærebøger:*

Post- og telegraf reglement I (»Organisation og Personelforhold«)	
med bilagsbog	480 sider
»Noter til reglement I«	157 sider

b. *Driftskundskab.*

Der fordres kendskab til retsforholdet mellem post og telegrafvæsenet og dets kunder, her-

under grundlaget for post- og telegraflove og -anordninger og takstpolitikken. Endvidere fordres kendskab til styrelsens praksis vedrørende de forskellige forsendelsesarter m. v. samt postbefordringen og baggrunden herfor. Endvidere fordres noget kendskab til telenettets opbygning og udnyttelse, investerings- og takstspørgsmål vedrørende teleområdet, til salg, reklamer og kundebetjening m. v. samt til hovedpunkter af post- og telegrafvæsenets statistik. Prøven er mundtlig.

*Lærebøger:*

»Lærebog i Driftskundskab« (fremstillet af p&t)	205 sider
---	-----------

c. *Det internationale post- og televæsen.*

Der fordres kendskab til hovedtrækkene i de internationale post- og teleorganisationers opbygning og virke, hovedpunkterne og principperne i konventioner og overenskomster med reglementer samt noget kendskab til nabolandenes post- og televæsen. Endvidere fordres noget kendskab til de praktiske resultater af de internationale organisationers arbejde. Prøven er mundtlig.

*Lærebøger:*

»Verdenspostforeningens Overenskomster« (dupl)	46 sider
»Verdenspostforeningens Konventioner« med tilhørende	
»Ekspeditionsreglement og Slutningsprotokol« (dupl)	45 sider
»Den internationale Telekommunikationskonvention« (dupl)	78 sider
»Post- og Telegrafvæsenet i andre Lande«	67 sider

d. *Almindelig rets- og samfundskundskab.*

Der fordres kendskab til nogle hovedpunkter af person-, familie, arve- og formueretten, herunder læren om selskaber. Endvidere fordres kendskab til statsforvaltningen, herunder retsplejen, kommuneforvaltningen i almindelighed og forfatningsforholdene i nabolandene samt enkelte andre betydeligere lande.

Prøven er mundtlig.

*Lærebøger:*

»Lærebog i Samfundskundskab« (fremstillet af p&t)	90 sider
»Lærebog i Retskundskab« (fremstillet af p&t)	211 sider

*e. Nationaløkonomi og statistik.*

Der fordres kendskab til hovedpunkter af den økonomiske udvikling, læren om befolkningen, produktionen, omsætningen, herunder særlig samfærdselsforhold, og fordelingen, herunder forsikringsvæsen. Endvidere fordres kendskab til almindelige synspunkter for behandling af statistisk materiale.

Prøven er mundtlig.

*Lærebøger:*

»Post- og Telegrafvæsenets Statistik« (dupl)	45 sider
Helge Nørgaard: »Danmarks Erhvervsforhold«	263 sider
Mette Koefoed Bjørnsen: »Orientering i Samfundsøkonomien«	128 sider
Mette Koefoed Bjørnsen: »Danmark i Tekst, Tal og Tegninger«	50 sider

*1. Skriftlig fremstillingsevne.*

Der kræves afgivet skriftlig betænkning over et administrations- eller driftsspørgsmål, til hvis besvarelse det er tilladt at anvende de tjenestedokumenter, som ikke danner grundlaget for de i nærværende paragraf nævnte fag, samt efter særlig bestemmelse i hvert enkelt tilfælde tillige andre hjælpemidler. Der tages særligt hensyn til overblik, administrativ forståelse og en logisk og klar fremstilling. Be-

dømmelsen foretages af eksaminatorerne og censorerne i faget post- og telegrafvæsenets organisation henholdsvis i faget driftskundskab samt et medlem af kommissionen.

I tilknytning til kursus gives en supplerende uddannelse i arbejdsledelse. Der kræves ikke aflagt prøve i dette fag.

*Lærebøger:*

Holger Dahl: »Kortfattet Psykologi«	139 sider
A. Rautavaara og S. E. Kock: »Samarbejde og Tillid«	258 sider

4. Ved prøven gives 1 karakter i hvert af de under a-e nævnte 5 fag, af hvilke dog karakteren i post- og telegrafvæsenets organisation regnes dobbelt. I faget skriftlig fremstillingsevne gives 2 karakterer, en for indholdet og en for den skriftlige fremstilling. De nævnte 8 karakterer sammenlægges med gennemsnitskarakteren for fagprøvens 1. del, beregnet således, at brøkdele på  $\frac{1}{2}$  og derover afrundes opad, mindre brøker bortkastes.

For at bestå fagprøven skal der opnås en af følgende 2 hovedkarakterer:

Bestået med udmærkelse.

Bestået.

Til den førstnævnte karakter kræves et samlet pointsantal af 67 og til den sidstnævnte et samlet pointsantal af 36.

### Redegørelse for Dansk kommunal kursus.

1. Adgang til undervisningen har kommunale kontorfunktionærer efter indstilling fra de respektive institutionschefer. Deltagelse er frivillig.

2. Undervisningen er gratis for funktionærerne, idet kommunen afholder udgifterne til lærerkræfter, lokale, lærebøger og administration.

3. Der undervises i følgende fag:

Kommunalforfatning . . . . .	68	undervisningstimer
Kommunal økonomi . . . . .	58	
Kommunal		
regnskabsførelse . . . . .	55	
Borgerlig ret . . . . .	40	
Skattevæsen . . . . .	35	
Sociallovgivning . . . . .	35	
Kontorpraksis, herunder		
hulkort . . . . .	29	
I alt . . . . .	320	undervisningstimer

4. For undervisningen i de forskellige fag gælder nedenstående retningslinier:

#### *Kommunalforfatning:*

Studiet af dette fag omfatter en gennemgang af visse grundlæggende spørgsmål inden for statsforfatning, såsom statsborgerbegrebet, indfødsretslovgivningen i hovedtræk, regeringen, folketinget, dets indkaldelser og hjemsendelse, loves tilblivelse samt de grundlovssikrede borgerrettigheder.

Endvidere tilstræbes det at give kursusedtagerne et mere indgående kendskab til såvel købstad- som landkommunernes forfatning. Efter en kort historisk gennemgang af kommunernes forfatning gennemgås bestemmelserne om kommunale valg, hvorefter der hovedsagelig baseret på lovene om købstædernes og land-

kommunernes styrelse, de normale styrelsesvedtægter samt forretningsordener gives deltagerne et kendskab til de danske kommuners nuværende forfatning. Endvidere gives der eksempel på købstadkommunale organisationsformer, og der redegøres for bestemmelserne om tilsynet med kommunalforvaltningen.

Sluttelig finder der en kort gennemgang sted af tjenestemændenes retsstilling, herunder deres pligter, ansvar og rettigheder.

#### *Lærebøger:*

S. A. Hjerinov:		
Dansk indfødsret (dupl)	16	sider
Axel Holm: Hovedtræk af Danmarks forfatning (dupl)	50	sider
Oluf Ingvarsen og Ole Mitchell:		
Retsregler om de kommunalt ansatte (dupl)	35	sider
Knud Stenshøj: Den kommunale forfatning (dupl)	130	sider

#### *Kommunal økonomi:*

Som indledning til studiet af dette fag gives en kort historisk orientering om, hvorledes forholdet mellem privat og offentlig økonomi har udviklet sig, hvorefter de finanspolitiske indgreb i nutidens samfundshusholdning belyses.

De offentlige opgavers fordeling mellem staten og kommunerne gennemgås, hvorunder de forskellige mellemkommunale udligningsforanstaltninger nærmere belyses ud fra lovgivningens regler og foreliggende statistiske oplysninger.

Kommunernes budgetbalanceringsregler beskrives, og der foretages en nærmere gennemgang af de forskellige kommunale institutioners økonomiske forhold, i hvilken forbindelse kommunernes jordpolitik, boligpolitik, takstpolitik,

gældende refusionsregler, lånepolitik m. v. omtales.

*Lærebog:*

Erik Tjørnehøj:

Kommunal økonomi (dupl) 189 sider

*Kommunal regnskabsførelse:*

Indledningsvis gives der kursusdeltagerne et indblik i de almindelige principper for bogholderi, medens det i øvrigt tilstræbes at give kursusdeltagerne kendskab til føringen og afslutningen af et købstadkommunalt regnskab, hvorved hovedvægten bliver lagt på det i købstadkommuner anvendte anvisningsbogholderi, ligesom de forskellige anvendte bogføringsmetoder vil blive omtalt.

*Lærebog:*

Sv. Å. Ehrenreich: Kommunal

regnskabsvæsen (dupl) 123 sider

*Borgerlig ret:*

Det tilstræbes at give en belysning af de spørgsmål inden for person- og familieretten, som er af særlig betydning for arbejdet på visse kommunale kontorer, ligesom der vil blive lagt vægt på at bibringe kursusdeltagerne kendskab til de på ethvert kommunekontor opstående spørgsmål vedrørende køb og salg af fast ejendom, tinglysning samt pantebreve og skadesløs-breve.

*Lærebog:*

Erik Riis: Civilret.

Juristforbundets forlag 163 sider

*Skattevæsen:*

Det tilstræbes at give en belysning af beskattingsreglerne i hovedtræk, ligesom den skatte-teknik, der anvendes i købstæderne, vil blive gennemgået i hovedtræk.

*Lærebog:*

Kaj Andersen m. fl.: Lærebog i

skattelovgivning (dupl) 75 sider

*Sociallovgivning:*

Det tilstræbes at give en belysning af den danske sociallovgivning i hovedtræk, idet der vil blive lagt særlig vægt på den del af lovgivningen, som administreres af kommunerne.

*Lærebog:*

Orla Jensen m. fl.: Studievejledning

i den sociale lovgivning. (Eget forlag) 269 sider

*Kontorpraksis:*

Det tilstræbes at bibringe kursusdeltagerne kendskab til tjenesteskriვეlsers affattelse, herunder form og indhold, kendskab til forretningsgangen ved tjenesteskriვეlsers og lignendes ekspedition samt korrekturlæsning og sekretariatsarbejde m. m. Endvidere omfatter faget en kortfattet gennemgang af hulkortteknik.

*Lærebøger:*

Aug. Hansen: Kontorpraksis og

Korrespondance (dupl) 130 sider

Erik Kristiansen og Søren Keis Hansen:

Lærebog i Hulkortteknik og E.D.B.

(dupl) 48 sider

5. Undervisningen former sig som gennemgang af det forlangte pensum med dertil knyttede eksaminatorier samt gennemgang af stillede opgaver. Der bliver endvidere arrangeret studiebesøg på forskellige kommunale institutioner.

6. Ved undervisningens afslutning afholdes en skriftlig prøve i fagene: kommunal regnskabsførelse og kontorpraksis. I de øvrige fag afholdes mundtlig prøve.

7. De nævnte prøver sammenholdt med en standpunktsbedømmelse af kursisterne for hele kursusperioden meddeles ved et afgangsbrev de kursister, der har betaet.



## Dansk kommunalkursus gennem 30 år.

*Af kontorchef Knud Stenshøj, Århus*

Den 7. januar 1936 påbegyndtes det første kursus for kommunale kontorfunktionærer. Det skete i Odense, og det var kæmnerforeningens fynske medlemmer, der - støttet af ønsker fra kontorfunktionærerne - tog initiativ til at etablere undervisningen.

Tanken om en skolemæssig uddannelse af kommunale kontorfolk var allerede da af gammel dato, idet der under den første verdenskrig var blevet slået til lyd for sagen af kommunale kontormedhjælpere i forskellige købstadkommuner.

Den ledende i foretagendet var den senere økonomidirektør i Odense, Ejnar Hansen. Kurset havde allerede fra starten stor succes, idet der havde meldt sig 53 deltagere fra fynske købstadkommuner samt 2 fra landkommuner. Der undervistes i samfundskundskab, skattevæsen, socialforvaltning, borgerlig ret, regnskabsføring og budgetlægning samt journalføring og korrespondance. Undervisningen foregik i tiden kl. 15.40-18.25, og det er værd at bemærke, at en væsentlig del af tiden lå uden for deltagernes arbejdstid. Som et kuriosum kan nævnes, at man hos de fynske privatbaner havde opnået, at kursusdeltagerne kunne rejse for halv pris.

Det første kursus sluttede med eksamen i april 1937 og kom således kun til at strække sig over ca. 3 semestre. Eksamen blev afholdt i alle fag og med censorer, der fortrinsvis var ledende kommunale embedsmænd fra andre kommuner. I skattelovgivning var censoren således den daværende kommunaldirektør i Esbjerg, cand. polit. E. Rambusch, der efter at være blevet økonomidirektør i Århus startede et tilsvarende kursus her i 1942.

I mellemtiden havde også Randers i 1941 etableret et 2-årigt kursus efter samme retningslinier med i alt 22 elever.

Da trafikforholdene efter krigen var blevet nogenlunde normale, begyndte der at skyde kurser op rundt i landet. I efteråret 1946 påbegyndte således Sjællandskredsen inden for Landsforeningen af kommunesekretærer et kursus i Hellerup, og i 1947 påbegyndte man atter i Randers et nyt kursus efter at have ligget stille fra 1943 og blev fulgt af Esbjerg, Fredericia, Aalborg, Roskilde og Næstved, det sidste omfattende såvel Sydsjælland som Lolland-Falster.

I 1947 var der således oprettet 9 kurser spredt over hele landet.

Af oversigten vil det fremgå, at de først oprettede kurser - bortset fra kurset i Viborg - har været fortsat og er blevet udvidet med kurser andre steder, således at der nu 30 år efter det første kursus i Odense findes i alt 16 permanente kurser.

Gennem de mange år er ca. 3.100 kommunale kontorfolk gået igennem disse kurser, og der dimitteres nu hvert år mellem 200 og 300 kursister. Da kurset er 2-årigt, vil det sige, at der til stadighed er ca. 500 kursister under uddannelse.

De stigende antal kurser rejste naturligt tanken om et samarbejde med henblik på at tilvejebringe ensartet undervisningsform, -materiale og -pensum samt eksamenskrav, idet man måtte betragte det som vigtigt, at de forskellige kurser kunne ligestilles, således at man ikke kunne komme ind på at tillægge ét kursus større værdi end et andet.

Allerede under krigen på et tidspunkt, hvor der kun fandtes de 2 kurser i Odense og Århus, blev der ført en række forhandlinger mellem Ejnar Hansen og Rambusch, der var ledere af de to kurser, for at få undervisningen koordineret.

Mellem kommunaldirektør Ejnar Hansen,

Odense, økonomidirektør Tjørnehøj, Århus, og kommunaldirektør Carl Sørensen, Gladsaxe, var der enighed om betydningen af en sådan koordination og på et møde i Odense den 8. maj 1947 mellem repræsentanter for det fynske kursus, Århus-kurset, Sjællandskredsens kursus og de da planlagte kurser i Roskilde, Aalborg og Esbjerg opnåede man enighed om en fælles timeplan og fagfordeling.

Odense-kurset havde oprindeligt lagt meget stærk vægt på socialvæsen og skattevæsen og noget mindre på de almene fag. Resultatet af forhandlingerne blev, at de almene fag kom til at spille en større rolle, og specialfagenes timetal blev noget reduceret.

Det samlede timetal for et kursus fastsattes til 320 timer og fordeltes således:

Kommunalforfatning (herunder statsforfatning og tjenestemandsløvgivning) . . . . .	70	timer
Kommunal økonomi . . . . .	60	-
Borgerlig ret . . . . .	40	-
Kommunal regnskabsvæsen . . . . .	55	-
Sociallovgivning . . . . .	35	-
Skattelovgivning . . . . .	35	-
Kontorpraksis og korrespondance . . . . .	25	-
I alt . . . . .	320	timer

*Antal dimittender fra Dansk kommunalkursus, fordelt på eksamensår*

Eksamensår	Hellerup	Rødovre	Hillerød	Roskilde	Næstved Nykøbing M.	Slagelse	Rønne	Odense	Århus	Randers	Viborg	Silkeborg	Fredericia	Esbjerg	Aabenraa	Aalborg	Frederikshavn	I alt
1937								43										43
1939								28										28
1941								24										24
1943								45		22								67
1944									20									20
1945								37										37
1946									17									17
1947								22										22
1948	45																	45
1949	54			19	18			22	30	22			27	22		23		237
1950	47																	47
1951	42			19	18			28										107
1952	44								21		14		27	18		18		142
1953	40			16				19		17								92
1954	44				15							22	23					104
1955	33			18				27	13							21		112
1956	32											20	13	20	18			103
1957	44			18	20			27										109
1958	46								25	10			13		14	26		134
1959	59			17	22			27				15		18				158
1960	69												11		15			95
1961	88			17	19			27	18	19		34				22		244
1962	79												21	16	18			134
1963	83		19	34	36			23	23			22						240
1964	75		21							23			24	21	24	28		216
1965	52	21	15	38	40	16	18	47	33			31			29	14		354
1966	47	41	19							24			35	22	19	28		235
lait	1.023	62	74	196	188	16	18	446	200	137	14	144	194	137	108	195	14	3.166

Et yderligere vigtigt skridt i retning af at skabe ensartethed blev opnået på et møde mellem repræsentanter for de samlede da eksisterende kursusbestyrelser i Fredericia den 9. april 1948.

I dette møde deltog også formændene for kæmnerforeningen, byrådssekretærforeningen, skatteinspektørforeningen, socialinspektørforeningen og foreningen af kommunesekretærer. Man vedtog her, at de lokale kurser for fremtiden skulle benævnes: Dansk kommunalkursus og derefter kursusbyens navn.

Man drøftede endvidere oprettelse af en landsbestyrelse for samtlige kurser, men opgav dog dette og nedsatte i stedet et udvalg, der fik til opgave at tilrettelægge den planlagte afslutningsprøve i foråret 1949 efter de retningslinier, som man var blevet enige om på mødet.

Udvalget kom til at bestå af kommunaldirektør Aage Petersen, Holbæk, kommunaldirektør Carl Sørensen, Gladsaxe, og kommunelærer Th. Christensen, Esbjerg, samt økonomidirektør Tjørnehøj, Århus.

Da udvalgets opgave som nævnt i første række var at tilrettelægge eksamen, fik det efterhånden navnet »Eksamenskommissionen for Dansk kommunalkursus«, og Tjørnehøj blev formand for kommissionen.

I marts måned, umiddelbart før den planlagte afslutningsprøve skulle finde sted, rejste der sig fra visse af kursisters side protester mod karaktergivning ved prøverne.

Den kommunale landsklub inden for Dansk Handels- og Kontormedhjælperforbund havde allerede ved et møde med repræsentanter for købstadforeningen og for de kommunale kurser i november 1948 tiltrådt, at der blev afholdt eksamen efter samme retningslinier som ved de tidligere afsluttede kurser. Protesten fra visse af kursusedtagerne medførte imidlertid, at handels- og kontormedhjælperforbundet nu støttede denne protest, og resultatet blev, at der af de i alt 237 elever kun var ca. 50, der deltog i den afsluttende prøve. Det er ingen hemmelighed, at modstanden mod eksamen - og man havde indtryk af mod hele kurset - i særlig grad kom fra den daværende formand for forbundet, den senere formand for folketinget, Gustav Pedersen.

Situationen krævede en afklaring, og denne opnåede man på et møde den 2. november 1949 mellem Dansk Handels- og Kontormed-

hjælperforbund. Den danske Købstadforening og »Bymæssige Kommuner« samt repræsentanter for Dansk kommunalkursus. Der opnåedes her bl. a. enighed om, at handels og kontormedhjælperforbundet skulle repræsenteres i samtlige de lokale kursusledelser, og at kursus i fremtiden stadig skulle afsluttes med prøve, skriftlige prøver i regnskabsvæsen og korrespondance og mundtlige prøver i de øvrige fag. På grundlag af disse prøver skulle der meddeles kursisterne et bevis for, om de havde bestået eller ej, men uden angivelse af karakter og således, at prøverne sammenholdt med en standpunktsbedømmelse af kursisterne for hele kursusperioden blev lagt til grund for afgangsbrevet.

Den afsluttende eksamens indhold ændredes ikke herved, og man måtte for at kunne afgøre, om eleverne havde bestået prøven, stadig give karakterer for de enkelte præstationer, men disse karakterer måtte ikke offentliggøres eller meddeles kursisterne, men skulle alene indgå i det regnestykke, det var nødvendigt at udføre for at konstatere, om kursisten havde bestået, d. v. s. havde fået et gennemsnit på mindst 11,25 efter den dagældende karakterskala, der gik fra  $ug = 15$  til  $slet = \text{—} 16$ .

Det blev endvidere fastslået, at Dansk kommunalkursus forudsatte frivillig deltagelse.

I »forliget« indgik en bestemmelse om nedsættelse af et udvalg med den opgave at løse eventuelle fremtidige uoverensstemmelser. Dette udvalg bestod af repræsentanter for de kommunale organisationer, Dansk Handels- og Kontormedhjælperforbund samt Dansk kommunalkursus.

Denne opgave skulle vise sig at blive meget let, idet der ikke siden udvalgets nedsættelse har været problemer, der krævede dets medvirken.

Den »paladsrevolution«, som Dansk kommunalkursus her havde været ude for, medførte ikke noget afbræk i kursusvirksomheden. De eksisterende kurser fortsatte, og nye kom til.

Dansk kommunalkursus har herefter siden 1950 fungeret således, at eksamenskommissionen har tilrettelagt de afholdte eksaminer, og samtlige kursusbestyrelser er blevet indkaldt til fællesmøde, når eksamenskommissionen har ment, at der forelå spørgsmål, der krævede en diskussion mellem samtlige bestyrelser. Organisationen er således meget løs. De enkelte kur-

subbestyrelser handler helt selvstændigt, når bortses fra timeplan, lærebogsstof og eksamensstof.

Ensartetheden søges fastholdt først og fremmest gennem det ensartede lærebogsstof, og det har været en af eksamenskommissionens vigtige opgaver at sørge for at få udarbejdet tilfredsstillende lærebøger. Vanskelighederne har været store, ikke mindst som følge af den korte levetid, lærebøger må have i en tid, hvor der ustandselig sker ændringer i lovgivningen.

På et møde i Odense den 6. maj 1960 mellem samtlige kursusbestyrelser forelå der fra Hellerup-kursus meddelelse om, at man under tryk fra kursistersnes side var besluttet på for fremtiden at meddele kursisterne de opnåede karakterer ved den afsluttende eksamen. Da dette var et brud på aftalen fra 1949, mente eksamenskommissionen det nødvendigt at forelægge spørgsmålet for samtlige kursusbestyrelser, idet det måtte være klart, at man måtte have den samme ordning ved alle kurser.

Den daværende formand for HK's kommunale landsklub, Bache Vognbjerg, kunne på mødet meddele, at der blandt kursisterne nu var en ganske anden stilling til spørgsmålet om karaktergivning end den, der havde rådet i 1949. Formanden så årsagen hertil bl. a. i, at det nu i modsætning til tidligere var næsten udelukkende unge mennesker, der gik på kursus. Organisationen ville som følge heraf nu meget gerne gå ind for, at man gik tilbage til karaktergivningssystemet, og anbefalede, at det skete for de kursister, der var startet på kurset i efteråret 1960. Man var imidlertid af den opfattelse, at det ville være rimeligt, om HK i fremtiden blev repræsenteret i eksamenskommissionen.

Begge forslag blev vedtaget, og praksis har siden været, at HK's medlem i eksamenskommissionen er den til enhver tid værende formand for HK's kommunale landsklub.

Allerede i 1950 var Th. Christensen udtrådt af kommissionen, der således fra 1950 til 1960 kun bestod af 3 mand, nemlig økonomidirektør Tjørnehøj og kommunaldirektørerne Aage Petersen og Carl Sørensen. Nu blev den således atter udvidet til 4 medlemmer og består for tiden af de 3 nævnte samt formanden for den kommunale landsklub, Henning E. Petersen, Odense. Som sekretær for kommissionen har kontorchef Knud Stenshøj, Århus, fungeret siden 1949.

Foruden den årlige tilrettelæggelse af eksamen, herunder udarbejdelse af de skriftlige opgaver og fordeling af censorer, der altid tages ud af faglærernes række for derved at sikre - ikke alene ensartethed i karaktergivning, men også i undervisning - har eksamenskommissionen stadig forsøgt at få lærebogsstoffet forbedret. Distributionen af lærebøgerne til de forskellige kurser varetages af Århus kommunes rådhusforvaltning.

Med visse mellemrum har eksamenskommissionen endvidere taget initiativet til faglærer-møder. Sidst blev der i dagene den 7., 8 og 9. september 1964 i Søborg afholdt lærermøde mellem lærerne i skattelovgivning, sociallovgivning og borgerlig ret, og den 5., 6., 7. og 8. oktober s. å. med lærerne i offentlig forvaltning, kommunal økonomi, kontorpraksis og korrespondance samt kommunalt regnskabsvæsen. Foruden diskussion om undervisningens tilrettelæggelse forsøgte man endvidere at finde frem til et fælles grundlag for eksamensform, eksamenskrav og karaktergivning, der nu hviler på den af undervisningsministeriet for realskolerne m. v. gældende karakterskala.

Disse møder gav endvidere anledning til en mindre ændring i undervisningsplanen, idet timetallet for kontorpraksis blev udvidet fra 25 til 29 timer for herved at give plads for en indføring i hulkort- og elektronteknik. Det samlede timetal på 320 timer bevaredes ved nedskæring af timetallet i kommunal forfatning til 68 og i kommunal økonomi til 58 timer.

Skønt løs i organisationen og uden noget egentlig administrativt apparat er der gennem Dansk kommunalkursus blevet skabt en god elementær undervisning for de danske kommunale kontorfunktionærer. Allerede den såkaldte »Grønne betænkning« — den betænkning, der i 1950 blev afgivet af den af indenrigsministeriet nedsatte kommission til undersøgelse af spørgsmålet om at indføre en særlig uddannelse for kommunale tjenestemænd - fandt da også, at den elementære undervisning fortsat bedst kunne varetages af Dansk kommunalkursus, og kommissionen havde ingen forslag til ændring af denne undervisning.

Også i den overenskomst, der i foråret 1962 blev indgået mellem Den danske Købstadforening og Handels- og Kontormedhjælperforbundet, ligger der i forbindelse med spørgsmålet om den automatiske oprykning til overassistent en anerkendelse fra de to store orga-

nisationers side af Dansk kommunalkursus.

Dansk kommunalkursus er vokset op ved en selvstændig og frivillig indsats fra kommunerne, kontorfunktionærerne og de kommunale institutionsledere samt fra de mange lærere, der overvejende er kommunale tjenestemænd, og det er blevet fastslået, at der i de danske kom-

muner er behov for en sådan undervisning.

Om den nuværende organisationsform i det lange løb vil vise sig tilstrækkelig til at administrere et undervisningsinstitut af det omfang, som Dansk kommunalkursus nu er vokset til, kan imidlertid være et spørgsmål.

## Bilag 6

Institut for Organisation og Arbejdssociologi,  
København  
Handelshøjskolen

### Specialstudiet i offentlig forvaltning.

Af lektor, cand. oecon. Torben Agersnap

Leder af specialstudierne i Organisation og Offentlig forvaltning og af Institut for Organisation og Arbejdssociologi ved Handelshøjskolen i København.

På Handelshøjskolen i København starter 1. september 1966 et nyt specialstudium i offentlig forvaltning, under forudsætning af fornøden tilslutning. Studiet er udformet som en specialretning inden for det eksisterende specialstudium i organisation. De øvrige HD-studier er specialstudierne i regnskabsvæsen, salg og reklame, udenrigshandel, bank samt forsikring.

#### Formål.

Undervisningen ved specialstudiet i organisation har til formål at give yngre folk med praktisk erfaring og gode forkundskaber sådanne teoretiske kundskaber, at de bliver bedre egnede til at overtage ledende administrative stillinger i privat og offentlig virksomhed i første række inden for planlægnings-, personale- og organisationsfunktioner. Virksomhedsledelsens problemer beslaglægger derfor en betydelig del af studietiden.

Specialretningen i offentlig forvaltning sigter på foruden en indføring i generelle organisatoriske problemer at give en indføring i den offentlige forvaltnings økonomiske og administrative problemer i særlig grad som de tegner sig for den kommunale forvaltning.

#### Studiets varighed.

Organisationsstudiet er et aftenstudium, der er delt i en 1. og 2. del. Hver af de to dele kan gennemføres på to år. Studiet afsluttes med en diplomprøve, der berettiger demittenden til at anvende bogstaverne HD efter sit navn.

Studerende med en afsluttet eksamen fra en højere læreanstalt eller med 1. del af juridisk, statsvidenskabelig eller økonomisk eksamen kan gennemføre 1. del af organisationsstudiet på 1 år. Studerende med erhvervsøkonomisk eksamen (HA) såvel som studerende, der tidligere har bestået en anden del af Handelshøjskolens diplomprøver (HD) fritages for 1. del. (I øvrigt henvises til Handelshøjskolens publikation »Vejen til diplomstudierne«).

#### Studieplan til 1. del.

Undervisningen til 1. del er fælles for alle Handelshøjskolens specialstudier. Den omfatter fagene erhvervsøkonomi, erhvervsret, nationaløkonomi og statistik, jfr. tabel 1.

I tilknytning til undervisningen gennemføres en række skriveøvelser, ligesom de studerende får lejlighed til at løse hjemmeopgaver i erhvervsøkonomi og statistik.

Tabel 1: Antal undervisningstimer ugentligt og samlet antal undervisningstimer i løbet af to år for studerende ved specialstudiets 1. del.

	Ugentligt timetal				Samlet timetal
	1. semester	2. semester	3. semester	4. semester	
	ca. 15 uger	20 uger	15 uger	15 uger	
Erhvervsøkonomi	2	2	2	2	130
Erhvervsret	1	2	2	2	130
Nationaløkonomi	2	1	1	2	95
Statistik	1	1	1	0	50
Tilsammen	6	6	6	6	390

### Studieplan til 2. del.

Undervisningen til 2. del omfatter følgende fællesfag: Organisationsteori, arbejdsgruppens organisation, informationsanalyse, databehand-

ling, statskundskab, samt følgende fag inden for specialretningen i offentlig forvaltning: Offentlig økonomi, offentlig regnskabsvæsen, offentlig planlægning samt forvaltningslære.

	Ugentligt timetal				
	5. semester	6. semester	7. semester	8. semester	Samlet timetal
	ca. 15 uger	20 uger	15 uger	15 uger	ca. 65 uger
Organisationsteori		2			40
Arbejdsgruppens organisation	2				30
Informationsanalyse inkl. øvelser	2	2			70
Administrativ databehandling	2				30
Teoretisk seminar		2			30
Offentlig økonomi		2			40
Off. regnskabsvæsen			2		30
Off. planlægning				2	30
Forvaltningslære			2	1	45
Statskundskab				2	30
Praktisk seminar			2		30
Speciale				2	10
<b>Antal semestertimer</b>	<b>6</b>	<b>8</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>415</b>

Undervisningen er tilrettelagt som forelæsninger på små hold; den store tilstrømning de første år har dog bevirket, at man har måttet acceptere ca. 35 studerende på hvert hold. Forelæsningerne suppleres med studiekredse og seminarer og diskussioner af konkrete tilfælde fra praksis.

De studerende må regne med et betydeligt hjemmearbejde i løbet af studietiden. Forberedelse og supplerende læsning må antages at tage lige så lang tid som undervisningstiden. Hver studerende skal desuden udarbejde og forsvare et teoretisk og et praktisk seminar efter aftale med faglærerne og forberede to kritiske indlæg til studiekredsene over seminarerne.

I slutningen af 7. semester og begyndelsen af 8. semester, inden 1. marts, skal hver studerende udarbejde en stor opgave (speciale) over et konkret problem, samt forberede en kritik af en stor opgave. Karakteren for denne opgave og kritik tæller 3-dobbelt i eksamensresultatet.

### Studiets indhold.

#### 1. del:

*Erhvervsøkonomi* behandler i grundtræk virksomhedens omkostninger og prispolitik, afsætningsøkonomi, årsregnskab, kalkulation, finansiering, beliggenhedslære, organisation samt forholdet til konkurrenter og samfund.

*Nationaløkonomi* omfatter nationaløkonomiens teori i grundtræk samt det danske samfunds økonomiske struktur og historie.

*Statistik* behandler i grundtræk den teoretiske statistik og dens praktiske anvendelsesmuligheder.

*Erhvervsret* omfatter de retsregler, der har særlig tilknytning til erhvervslivet, herunder kontrakter, virksomhedsformer, reglerne om konkurrencens regulering samt reglerne om retsforfølgning og skifte.

#### 2. del-

*Organisationsteori* behandler ledelses- og administrationsproblemer i private og offentlige

virksomheder. Særlig vægt lægges på beslutningsprocessernes forløb og placering inden for organisationen. Til orientering om fagets indhold: Dick Ramström: *Administrativa processer*, Stockholm 1963.

*Arbejdsgruppens organisation* omfatter de sociologiske teorier om smågruppers opståen og struktur samt udskillelse af ledere. Til orientering anbefales Verner Goldschmidt: *Gruppe og samfund*. København 1961, og Torben Agersnap: *Arbejdslivets sociologi*, København 1963.

*Informationsanalyse* omfatter problemer i forbindelse med tilvejebringelse og analyse af talmæssige oplysninger, der skal danne udgangspunkt for afgørelser inden for virksomheden. I forbindelse med undervisningen gennemføres en selvstændig øvelsesrække. Der foreligger ikke dansk litteratur, der kan orientere om fagets indhold. Som lærebog anvendes R. O. Schlaifer: *Introduction to statistics for business decisions*. New York 1961.

*Administrativ databehandling* omfatter en gennemgang af administrative processer med særlig hensyntagen til elektronisk databehandling. Som lærebog anvendes Robert Gregory og R. von Horn: *Automatic Data-Processing Systems*.

*Statskundskab* omfatter dels en fælles gennemgang af de politiske processer samt for specialretningen i offentlig forvaltning en gennemgang af samspillet mellem stats og kommunal forvaltning samt de offentlige institutio-

ner. Til orientering: Robert Dahl: *Moderne politisk analyse* (norsk).

*Offentlig økonomi* omfatter en analyse af de økonomiske virkninger af kommunernes dispositioner, f. eks. virkningerne af skatte-, takst- og jordpolitik samt af kommunernes investeringspolitik. Der tilvejebringes et særskilt undervisningsmateriale.

*Offentlig regnskabsvæsen* behandler afstemningen af de økonomiske dispositioner i et budget med tilhørende gennemgang af registrerings- og finansierungsproblemer.

*Offentlig planlægning* omfatter en gennemgang af den langsigtede sektor-planlægning samt en gennemgang af sammenhænge mellem de faktorer, der indgår i den fysiske og den økonomiske planlægning, herunder specielt de økonomiske kalkulationer i forbindelse med by- og egnsplanlægning.

*Forvaltningslære* behandler de offentlige organers sagsbehandling med særlig henblik på retsgrundlaget for deres dispositioner.

#### Lærerkæfter.

Studiet administreres af Institut for Organisation og Arbejdssociologi under ledelse af lektor Torben Agersnap. Til instituttet er knyttet 6 videnskabelige heltidsmedarbejdere og 30 deltidsansatte lærere. En stor del af lærerne deltager i forskningsvirksomheden ved Institut for Organisation og Arbejdssociologi ved Handelshøjskolen.



## Forvaltningshøjskolens **undervisningsvirksomhed.**

I efteråret 1963 påbegyndte Forvaltningshøjskolen sin undervisningsvirksomhed ved etablering af nogle få forsøgskurser på nogle af de områder, hvor behovet for efteruddannelse inden for den offentlige forvaltning fandtes mest påtrængende.

Fra første færd viste der sig en meget stor interesse for kurserne, og tilmeldingen af deltagere oversteg langt mulighederne for optagelse, hvorfor der fremsattes ønsker dels om flere kurser af de først påbegyndte typer, dels om oprettelse af nye kursustyper.

På denne baggrund er der efterhånden sket en væsentlig udvidelse af undervisningsvirksomheden, og i finansåret 1967-68 var ca. 55 kurser i gang med et elevtal på 1200-1300. Antallet af timelønnede lærere og foredragsholdere er nu ca. 200.

Forvaltningshøjskolen, der er fælles for stat og kommuner, har lagt vægt på en så bred geografisk dækning som muligt og har i dag udover den undervisning, der finder sted i Forvaltningshøjskolens bygning i København, kursuscentre i Aalborg, Århus, Kolding og Odense, hvortil kommer opholdskurser forskellige steder i landet.

Af de nu eksisterende kursustyper skal fremhæves:

- 2-årige kurser til videreuddannelse af personalet i skatteforvaltningen
- 2-årige kurser til videreuddannelse af personalet i socialforvaltningen
- 2-årige kurser til videreuddannelse af personalet i kommunernes økonomisk-administrative forvaltning
- 2-årige kurser til videreuddannelse af statsligt assistentpersonale
- 1-årige kurser for sekretærer (det akademiske personale) i ministerier og styrelser

2-måneders kurser for akademisk personale i 19. og 24. lønningsklasse samt tilsvarende overenskomstansatte personale

Lederkurser (opholdskurser af 1 uges varighed) for chefspersonale i såvel den statslige som den kommunale forvaltning.

Herudover afholdes en række forskellige specialkurser, herunder kurser i regnskabsvæsen, kurser for personale på dommerkontorer samt rationaliseringskurser i samarbejde med Administrationsrådet.

Uddannelsen inden for skatteforvaltningen, socialforvaltningen og kommunernes økonomisk-administrative forvaltning tager sigte på en dygtiggørelse af personale - fortrinsvis inden for den kommunale sektor — med en del års praktisk administrativ erfaring for at sætte det pågældende personale i stand til at bestride kvalificerede opgaver inden for den respektive forvaltningsgren.

Kurserne, hvert på ca. 500 timer, omfatter i hovedtræk følgende:

### *Skattekurserne:*

- I. De forskellige beskatningsformer, den historiske baggrund, og de økonomiske virkninger.
- II. Skattevæsenets organisation.
- III. Skattelovgivning.
- IV. Regnskabskundskab.
- V. Revision.
- VI. Forhandlingsteknik.

Kurserne slutter med et opholdskursus af 3 ugers varighed, hvorunder deltagerne blandt andet ved gruppearbejde gennemgår skattespil, således at man ved henholdsvis forberedelse, tilrettelæggelse og kritik heraf skulle få belyst begge sider af de skattemæssige problemer (skatteyder-skattemyndighed).

### *Socialkurserne:*

- I. Sociallovgivning m. v.
- II. Civilret, kriminalret m. v.
- III. Behandlingsfag m. v.
- IV. Socialpolitik m. v.

### *Kurserne i kommunal økonomisk-administrativ forvaltning:*

1. Borgerlig ret.
2. Forvaltningsret.
3. Kommunalret.
4. Kommunal tjenestemandsret og kollektiv arbejdsret.
5. Offentlig ret i øvrigt.
6. Økonomi.
7. Regnskabsvæsen.
8. Sekretariatsvirksomhed og kontororganisation.

Disse kurser slutter med et 2-ugers opholdskursus.

For så vidt angår *de statslige assistentkurser* tager disse sigte på uddannelse af personalet til selvstændig deltagelse i sagsbehandling m. m.

Disse kurser omfatter følgende fag:

1. Statsforfatningsret og statsforvaltningsret.
2. Borgerlig ret.
3. Bevillingslove, statsregnskabet og statsrevisionen.
4. Statistik og nationaløkonomi.
5. Tjenestemands- og funktionærret.
6. Bogholderi og revision.
7. Koncept- og referatskrivning m. m.

8. Samarbejde på kontor og arbejdssted.
9. Rationalisering, hulkort- og elektronisk databehandling.

Samtlige nævnte 2-årige kurser er forbundet med eksamen.

Forvaltningshøjskolens kurser for sekretærer er af en varighed på ca. 100 timer og tager sigte dels på at give de unge akademiske sekretærer en indføring i forvaltningens funktioner m. v., dels på at lære dem rent praktiske ting, som de har brug for i deres daglige arbejde.

*Kurserne for personale i 19. og 24. lønningsklasser samt tilsvarende overenskomstansat personale* tilsigter navnlig en dyberegående behandling på områder som: Budgetforvaltning, udformning af love og andre generelle regler, forvaltningens virksomhed og virkemidler, personaleforvaltning samt orientering om rationaliserings- og ledelsesproblemer m. m.

Endelig skal nævnes, at Forvaltningshøjskolens *lederuddannelse*, der er under udbygning, hidtil er foregået i form af opholdskurser af en uges varighed, beregnet for chefer i den statslige og kommunale administration, og hvor man særlig har sigtet på gennem behandling af generelle ledelsesproblemer at stimulere interessen for udøvelsen af lederfunktionen.

Mere udførlige oplysninger om Forvaltningshøjskolens undervisningsvirksomhed er indeholdt i skolens årlige brochurer og beretninger.

Beskrivelse af fagene ved 1. del  
af den foreslåede administrative mellemuddannelse.

**Borgerlig ret.**

Kendskabet til de privatretlige regler i almindelighed er fundamental for udøvere af offentlig forvaltning, både fordi gennemførelsen af det offentlige aktivitet i betydeligt omfang beror på privatretlige retsakter af obligationsretligt og ejendomsretligt indhold, og fordi borgernes person-, familie- og arveretlige forhold i mange henseender bestemmer deres retsforhold over for det offentlige. Desuden er et kendskab til erstatningsretten af væsentlig betydning for udøvere af offentlig forvaltning.

Undervisningen i borgerlig ret må ligge i studiets 1. halvår, og faget må afsluttes med en prøve, der kan være mundtlig.

Undervisningen kan finde sted på grundlag af H. Munch-Petersen, Den borgerlige ret, med passende overspringelser.

**Nationaløkonomi.**

Undervisningen i nationaløkonomi tilsigter at give en elementær indføring i økonomiske sammenhænge. De teoretiske problemstillinger, som herved fremkommer, tænkes i vidt omfang belyst ved eksempler fra det danske samfund; en snæver kontakt mellem undervisningen i nationaløkonomi og samfundsbeskrivelse vil derfor være hensigtsmæssig.

Stoffet vil — sammen med undervisningen i skattelove - danne udgangspunkt for gennemgangen af de offentlige finanser i 2. halvår. Der må derfor lægges en betydelig vægt på økonomiske problemstillinger for samfundet som helhed med særligt henblik på den økonomiske politik. Der må imidlertid også lægges vægt på en gennemgang af dele af teorien om den enkelte virksomheds økonomi, allerede fordi den vil danne en del af udgangspunktet for drøftelsen af de offentlige virksomheders økonomi i 2. halvår.

Det vil være naturligt, at eleverne besvarer en del skriftlige opgaver i semesterets løb; såfremt nogle af disse besvares i klasserne under opsyn (men gerne med anvendelse af alle slags hjælpemidler), kunne man overveje at lade et gennemsnit af de opnåede resultater repræsentere den karakter, der er opnået i faget. Alternativt er en skriftlig eksamen ved halvårets slutning en nærliggende mulighed.

For at bringe sammenhængen mellem Nationaløkonomi og Samfundsbeskrivelse til udtryk og i øvrigt give eleverne mulighed for på et tidligt tidspunkt at arbejde selvstændigt med en lidt større opgave foreslås, at eleverne i perioden fra afslutningen af 1. halvårs undervisning til begyndelsen af 2. halvårs hver for sig udarbejder en skriftlig besvarelse af en opgave, som eventuelt stilles individuelt, og som forudsætter, at eleven har tilegnet sig begge fag. Opgaven, der afleveres umiddelbart før begyndelsen af 2. halvårs undervisning, bedømmes omgående, og resultatet medregnes, eventuelt med en større vægt end de øvrige karakterer i det samlede eksamensresultat for 1. halvår.

Som lærebog foreslås Helge Nørgård, Nationaløkonomi med Samfunds- og Erhvervsbeskrivelse, 1965.

Der er nogen overlappning mellem denne bog og den i samfundsbeskrivelse foreslåede fremstilling af samme forfatter, men ved et samarbejde mellem de to fags lærere vil de deraf følgende problemer relativt let kunne løses.

**Skattelove.**

Det er nærliggende, at den, der skal virke i den offentlige forvaltning, ikke alene gennem undervisningen i de offentlige finanser og i forvaltningens struktur stifter bekendtskab med skattesystemet i almindelighed, men også at han kender de regler, efter hvilke den enkelte

borgers direkte tilsvær til den offentlige husholdning fastsættes. En undervisning i skatte-love må herefter omfatte hovedbestemmelserne vedrørende skattesubjekter, skattepligtens indtræden og ophør, indkomstens opgørelse samt beregningen af skat til stat og kommune. Undervisningen må også omfatte ejendomsskat og skat af særlig indkomst.

Nogen til formålet egnet lærebog findes ikke, og man kan næppe påregne, at en sådan kan fremkomme, idet de regelmæssige ændringer i skattelovgivningen virker dæmpende på en egentlig skatteretlig litteratur. Som undervisningsgrundlag kan benyttes C. Helkett: Opgørelse af den skattepligtige indkomst samt de respektive love.

Når undervisningen er henlagt til 1. halvår, beror det på, at faget sammen med national-økonomien skal danne udgangspunkt for undervisningen i de offentlige finanser i 2. halvår.

Undervisningen i faget kan afsluttes med en skriftlig prøve.

#### Statsret.

Som forudsætning for undervisningen i administrativ kundskab og forvaltningsret, til dels også i kommunalret, må der hos eleverne foreligge en viden om det forfatningsretlige grundlag, herunder de historiske forudsætninger, for dansk statsstyre. I første række må den statsretlige viden omfatte de på grundloven hvilende regler om folketingets og regeringens tilblivelse, stilling og beføjelser og om lovgivningens tilblivelse. I forbindelse med denne indføring i det positive stof bør der foretages en gennemgang af de vigtigste begreber fra statslæren, såsom magtfordelingslæren, folkerepræsentation, parlamentarisme og ansvar. Endvidere må enkelte af frihedsrettighederne gennemgås, således navnlig ejendomsrettens og den personlige friheds beskyttelse.

Undervisningen må også omfatte reglerne om domstolenes stilling til regering og lovgivningsmagt. Nogle hovedlinjer vedrørende domstolenes organisation og struktur må beskrives som baggrund for en gennemgang af principperne for domstolenes prøvelse af love og forvaltningens afgørelser.

Det følger af fagets indhold som grundlag for de videre studier, at undervisningen må ligge i første halvår og afsluttes med en prøve, der bør være mundtlig.

Der findes ingen direkte egnet lærebog i faget, men en undervisning kan baseres på ud-drag af Poul Andersen, Statsforfatningsret, eller af Alf Ross, Statsforfatningsret, eventuelt i forbindelse med Indledning til retsstudiet side 59-104, Nordskov Nielsen og Ole Due i Juridisk grundbog side 32-110, og Krarup og Mathiassen, Forvaltningsret side 157-169.

#### Samfundsbeskrivelse med statistisk metode.

Undervisningen i samfundsbeskrivelse omfatter en beskrivelse af det danske samfunds nuværende opbygning set fra økonomiske og sociale synspunkter. Den vil kunne foregå på grundlag af Helge Nørgård: Danmarks erhvervsforhold samt løbende publikationer fra Danmarks statistik og nyere betænkninger. Undervisningen i samfundsbeskrivelse kan naturligt gennemføres i forbindelse med undervisningen i statistisk metode, som den grænser nært op til, og som har til formål at give eleverne en elementær orientering om statistiske metoder samt at opøve eleverne i at indsamle, bearbejde og præsentere et talmateriale.

Undervisningen i statistisk metode vil kunne ske på grundlag af Jens Jeppesen, Forelæsningsnoter til Statistisk metode, Statistisk Institut, Århus. Det må overlades til læreren at supplere undervisningen med f. eks. en gennemgang af den teknik, der ligger bag standardberegninger og indeksberegninger.

Det vil være hensigtsmæssigt at knytte undervisningen sammen til en helhed gennem hyppige øvelsesopgaver af voksende sværhedsgrad. Herigennem vil man på et relativt tidligt tidspunkt kunne komme til klarhed over, om enkelte elever måtte være uegnede til at gennemføre uddannelsen.

Eksamen kan foregå som en skriftlig opgave. Der henvises til bemærkninger foran under faget nationaløkonomi.

#### Kommunalret.

Kommunalret omfatter læren om det kommunale styres forfatning og virksomhed. Undervisningen kommer i første række til at omfatte reglerne om valg af kommunalbestyrelsens medlemmer, medlemmernes retsstilling og kommunalbestyrelsernes konstituering. Endvidere gennemgås beslutningsproceduren, reglerne om kommunernes og kommunalbestyrelsesmedlemmernes ansvar og om kontrol med kommunalforvaltningen gennem tilsyn, domstole og

ombudsmand. Omtales må også den særlige betydning, som kravet om ligelig og lovmæssig behandling af borgerne har for den kommunale virksomhed, når denne udfolder sig gennem private retsakter, især som led i den kommunale jordpolitik.

Fra kommunalrettens specielle del må ved gennemgang af visse forvaltningsområder belyses funktionsdelingen mellem kommunerne og staten og mellem kommunerne og den erhvervsøkonomiske sektor. Disse forvaltningsområder kan være vejlovgivning, byplanlovgivning og bygningslovgivning samt eksempler fra den ulovbestemte afgrænsning af kommunalfuldmagten.

Det vil være en fordel ved undervisningen i kommunalret, at eleverne er i besiddelse af forudsninger i statsret og i borgerlig ret, og da omvendt kendskab til visse områder af kommunalrettens almindelige del er hensigtsmæssigt ved undervisningen i administrativ kundskab I, er kommunalretten henlagt til 2. halvår for så vidt angår den almindelige del og til 3. halvår for så vidt angår den specielle del.

Undervisningen vil kunne betjene sig af skriftlige øvelser. På denne baggrund vil faget være velegnet til mundtlig eksamen.

Der foreligger ingen dansk fremstilling af kommunalretten. Indtil en sådan foreligger, vil undervisningen kunne ske efter styrelseslove og -vedtægter med problemdiskussion på grundlag af Erik Harder, Kommunens lov og ret, og betænkning nr. 420: Kommuner og kommunestyre. Som støtte for forberedelse til undervisningen kan endvidere benyttes forskellige artikler: Erik Harder, Grupperdeling i kommunale råd; samme: Forholdstalsvalg og flertalsvalg; samme: Stedfortrædere i kommunale råd; samme: Offentligt hverv og privat interesse; samme: Om forening af stilling og hverv; Preben Espersen: Kommunalbestyrelsesmedlemmers tavshedspligt; Niels Rasmussen: Kommunal støtte til etablering eller udvidelse af erhvervsvirksomhed. Som supplerende læsning kan anvendes Ernst Andersen: Administrativt tilsyn med kommunalforvaltningen og Erik Harder: De kommunale opgaver.

Til undervisningen i afsnit af kommunalrettens specielle del kan anvendes betænkning nr. 117 om de offentlige veje og betænkning nr. 367 om private fællesveje og vejbidrag. Endvidere kan benyttes E. Kaufmann: 27 slags planer, og Bendt Andersen: Byggeret.

#### De offentlige finanser.

I dette fag vil eleverne for første gang i den skitserede undervisningsplan komme i kontakt med regnskaber etc. for stat og kommuner. Det kan derfor være hensigtsmæssigt indledningsvis med udgangspunkt i de pågældende konkrete publikationer at give en orientering i opbygningen af finansloven incl. bemærkninger, tilfølgelseslove og statsregnskab. Tilsvarende for kommunerne.

En nærmere beskrivelse af udviklingstendenserne over tiden (både med henblik på korttids- og langtidsudvikling) kan formentlig for statens vedkommende mest hensigtsmæssigt ske med udgangspunkt i den årlige publikation fra det økonomiske sekretariat: Statsfinanserne. I denne forbindelse vil det være naturligt at drøfte de forskellige hovedbegreber, som anvendes i sådanne opstillinger (drifts- og anlægsposter ctr. kapital poster, transfereringer ctr. udgifter, som er ensbetydende med umiddelbar ressourcebeslaglæggelse, inden- og udenlandske betalinger, forskellige overskudsbegreber etc.); specielt kan der være grund til at drøfte mulighederne for at aflæse indkomst- og likviditetsvirkning ud af de foreliggende talmæssige opstillinger. Et velegnet pensum findes næppe, men J. Børghlum Jensen: »Statsbudgettets overskudsbegreber«, Nationaløkonomisk Tidsskrift 1965, pp. 145-154, dækker en del af området.

Herefter vil man med udgangspunkt i »3-årsbudgetterne« og i kapitlet om de offentlige finanser, som altid findes i de økonomiske årsoversigter, kunne diskutere de seneste års finanspolitiske problemstilling, herunder ligheder og forskelle mellem stat og kommuner såvel med hensyn til målsætning som midler (herunder både indtægts- og udgiftsmønstre samt finansieringsmuligheder). Herfra vil det være naturligt at nå frem til finanspolitikken placering i den almindelige økonomiske politik; nogle synspunkter findes i Erik Ib Schmidt: Dansk Økonomisk Politik, men der må formentlig tilvejebringes helt nyt undervisningsmateriale på dette felt, specielt med hensyn til sammenligningen mellem stat og kommuner. Hvad den mere generelle problemstilling angår, kan dele af Leif Johansen: Offentlig Økonomik, Oslo 1962 og 1964, give impulser.

Gennemgangen kan afsluttes med en drøftelse af dertil egnede betænkninger med særligt henblik på den finanspolitiske problematik. De pågældende betænkninger vil ifølge sagens

natur veksle gennem tiden; i øjeblikket kunne man tænke sig dele af inflationsbetænkningen og betænkningen om almindelig tillægspension lagt til grund.

Der kan afholdes skriftlig eksamen i faget.

De offentlige virksomheders økonomi.

Den elementære driftsøkonomi må gennemgås på grundlag af en eksisterende lærebog f. eks. Bjarke Fog og Arne Rasmussens Driftsøkonomi. Dele af bogen vil formentligt kunne overspringes som værende mindre væsentlige i denne forbindelse, og der vil foreligge et koordineringsproblem i forhold til undervisningen i nationaløkonomi f. eks. vedrørende prisdannelsen under forskellige markedsformer. På visse områder som f. eks. prisdifferentiering, finansiering og fastsættelse af minimumspriser må undervisningen være mere udførlig end svarende til nævnte lærebog.

Herudover må undervisningen i driftsøkonomi suppleres i en række retninger.

De offentlige virksomheders takstpolitik må gennemgås med støtte i forskellige mindre artikler m. v. blandt andet i lyset af visse hovedtræk af velfærdsteorien.

De offentlige virksomheders investeringer må gennemgås på tilsvarende måde, og i denne forbindelse må også den samfundsmæssige kalkule (benefit-cost analysen) gennemgås.

Produktions- og investeringsplanlægning på offentlige værker kan f. eks. gennemgås på grundlag af Elsam-Kraftimports undersøgelse: Kraftværksudbygningen i 1970-erne. Såfremt det er muligt af tidshensyn, må også hovedtræk af transportøkonomien, herunder specielt konkurrencen mellem forskellige transportformer gennemgås.

Planlægning af den offentlige økonomi må gennemgås i nær tilknytning til budget- og regnskabsvæsen.

Som led i undervisningen bør indgå skriftlige opgaver, ligesom skriftlig eksamen i faget bør foretrækkes.

Administrativ kundskab I:

*Forvaltningens struktur.*

Undervisningen i administrativ kundskab tilstræber en indføring i en række administrative begreber og problemstillinger, såsom central forvaltning over for lokal forvaltning, kollegia-

le myndigheder over for ikke-kollegiale myndigheder, myndigheder tilblevet ved valg over for myndigheder tilblevet ved udnævnelse, relationer mellem de offentlige myndigheder som sideordnede og overordnede og de i forbindelse dermed stående behov for kommunikation og instruktion mellem myndighederne. Forvaltningens vigtigste funktioner gennemgås, og sammenhængen mellem struktur og arbejdsopgaver belyses.

Denne indføring i begreber og problemer må ske gradvis som led i en gennemgang af det bestående forvaltningssystem. Undervisningen må tage sit udgangspunkt i regeringens organisation og i opdelingen i ministerier med hovedgrupper af disses ressortområder, således at der opnås et overblik over, hvilke anliggender der er genstand for offentlig forvaltning. Man må ved at føre linjerne nedad til direktorater og til lokalforvaltningen skabe en model af den samlede forvaltningsstruktur.

Udskelelsen af særlige funktioner til kollegiale råd og nævn må behandles ved en gennemgang af visse nævnstyper, herunder disses organisation og hierarkiske stilling. Særlig vægt må lægges på problemerne omkring interesse-repræsentation, og der må i fortsættelse heraf gives et almindelig indtryk af de større interesse- og pressionsgruppers forhold til forvaltningen.

Endelig må man i konsekvens af fremstillingen af forvaltningens opdeling i organer og kompetencer omtale den del af forvaltningsvirksomheden, der består i at bringe forvaltningens handlinger i indbyrdes overensstemmelse, dels som høring, kommunikation og instruktion, dels gennem en koordination af de enkelte myndigheders planlagte virksomhed.

Forvaltningens struktur dækker imidlertid også opbygningen af det administrative apparat, der er bestemt til at betjene en enkelt ansvarlig myndigheds eller myndighedspersons virksomhedsområde. Udgangspunktet for en undervisning i de problemer, der hører herunder, må være eksempler på opbygningen af nogle ministerier, nogle direktorater og nogle kommunale forvaltninger. Gennem sådanne eksempler illustreres forskellen i udskillelsen af sagsområder af ensartet karakter, f. eks. i hver sit kontor, og udskillelsen af forskellige af den pågældende forvaltnings virksomhed flydende funktioner, f. eks. sagernes beslutning, den faktiske anlægsvirksomheds ledelse, de kasse-mæs-

sige og finansieringsmæssige funktioner, bogholderi og revision.

En illustration af de foreliggende strukturer kan tjene til drøftelse af spørgsmålet om den indre koordination til det ansvarlige led organiseret gennem stab eller linje. Også spørgsmålet om ekspertbistandens rolle og placering i beslutningsforløbet må behandles på dette sted og må især sammenholdes med spørgsmålet om planlægningsfunktionen med hensyn til egne forvaltningsopgaver, d. v. s. planlægning som teknisk hjælpefunktion.

Opbygningen af et administrativt apparat af en vis størrelse indebærer en beslutningsprocedure, der i mange tilfælde afsluttes på et lavere trin end det endeligt ansvarlige. De heraf opstående problemer om delegation, instruktion og kommunikation mellem de forskellige led i strukturen må behandles.

Der findes ikke nogen samlet fremstilling, som kan danne grundlag for undervisningen i dette fag. Derimod findes der meget materiale af interesse spredt i betænkninger og artikler, hvoraf følgende kan nævnes: Administrationsudvalget af 1960's betænkninger. I tilknytning til disse betænkninger findes en række artikler, især i Nordisk Administrativ Tidsskrift, som vil være af interesse. Betænkning nr. 420: Kommuner og kommunestyre.

I øvrigt vil man i enkelte betænkninger finde stof til belysning af de forskellige organisationsformer inden for den offentlige forvaltning.

Følgende bøger af mere generel interesse kan nævnes: Poul Meyer: Politik, Statskundskab i grundtræk. Jan Debes: Organisasjon, Illusjoner og realiteter i statsadministration (norsk). Dick Ramström: Administrativa processer (svensk).

Faget vil formentlig være bedst egnet til mundtlig eksamen, men der kan i årets løb afholdes skriftlige øvelser, som kan indgå i bedømmelsen ved eksamen.

#### Administrativ kundskab II: *Administrativ teknik.*

Faget administrativ teknik omfatter den del af den administrative kundskab, der beskæftiger sig med den indre arbejdstilrettelæggelse i de administrative enheder. Man må herunder også komme ind på anvendelsen af tekniske hjælpemidler i bogstavelig forstand, men faget tager først og fremmest sigte på at give kendskab til principperne for personaleledelse, ar-

bejdstilrettelæggelse, mødeledelse og forhandlingsteknik i øvrigt. Det vil være naturligt på grundlag af modeller af kontoropbygning at holde øvelser over rationel arbejdsgang, således at selve den kontormæssige side af administrationen erkendes som et væsentligt led i forvaltningsopgavernes praktiske gennemførelse. Der må herved skabes forståelse for samspillet mellem beslutning og gennemførelse, og for den betydning moderne tekniske hjælpemidler må tillægges ved rationel administration. Aktuelle problemer omkring effektivisering og rationalisering af den offentlige administration bør behandles i denne forbindelse.

I forbindelse med tekniske hjælpemidler må der gives en sådan indsigt i anvendelsen af EDB-teknikken, som må kræves, for at en rimelig kommunikation kan finde sted mellem de administrerende og de tekniske led, samt for at EDB-teknikkens administrative muligheder vil blive overvejet i den daglige forvaltning. I tilknytning hertil kan der afholdes øvelser.

Som et led i undervisningen i personaleledelse er det nødvendigt, at der gives kendskab til tjenestemands- og funktionærforhold, til de om ansættelsesforholdene gældende retsregler samt personale- og arbejdsgiverorganisationernes forhold og forhandlingsret.

Det vil være naturligt at omtale visse principper for forvaltningens forhold til pressen og til publikum.

Der findes ingen samlet fremstilling, som kan danne grundlag for undervisning i dette fag, men både om personaleproblemerne og EDB-teknikkens anvendelse findes formentlig fremstillinger, som kan bruges. Det kan i så henseende anbeføres, at der til brug for Forvaltningshøjskolens Øvrige undervisning er tilvejebragt kompendier vedrørende tjenestemands- og funktionærret. Desuden vil Degerbøl og Rise: Arbejdsret, kunne finde anvendelse.

Idet EDB-området er dækket af øvelser, er andre dele af faget, f. eks. tjenestemands- og funktionærforhold velegnet til skriftlig eksamen. I øvrigt kan der afholdes mundtlig eksamen.

#### Forvaltningsret.

Undervisningen i forvaltningsret må forudsættes at finde sted på et tidspunkt, hvor eleverne i 1. halvår har lært statsforfatningsret og samfundsbeskrivelse samt har erhvervet en vis

viden om de under faget administrativ kundskab hørende emner. På den baggrund må det blive hensigten med undervisningen i forvaltningsret at forklare de retsregler, der normerer forvaltningsprocessen, ugyldighedssanktionen, partsoffentligheden og ombudsmandens tilsyn.

Stoffets afgrænsning gør det egnet til afslutning med mundtlig eksamen.

Nogen enkelt lærebog, der vil kunne dække faget, foreligger ikke, men gennemgangen kan finde sted på grundlag af Krarup og Mathiasen, Forvaltningsret, side 67-156, Bent Christensen, Nævn og råd, s. 258-378. Bent Christensen i Fast ejendoms regulering, s. 9-107. Betænkning nr. 325 om offentlighed i forvaltningen samt Poul Andersen, Partsoffentlighed i forvaltningen, Juristen 1964, s. 439 ff. Erik Harder, Kommunens lov og ret II, s. 21-55 og Holger Lavesen, Partsoffentlighedsloven og kommunerne. Seneste beretning fra ombudsmanden.

Forvaltningens budgetlægning og regnskabsaflæggelse.

Undervisningen i budgetlægning må i første række redegøre for forholdet mellem budgettets funktion som overslag og dets funktion som det bevillingsmæssige grundlag for forvaltningens dispositioner. Dets betydning som ramme for forvaltningens virksomhed, og de spørgsmål, der rejser sig med hensyn til fortolkningen af de i budgettet, især budgetteksten, liggende bemyndigelser for forvaltningen til at indgå retlige dispositioner, må behandles. I forbindelse hermed må de eksisterende kontoplaner i statens og de kommunale budgetter omtales med fremhævelse af sammenhængen mellem

opdelingen i konti og den administrative organisation.

På baggrund af det således opnåede kendskab til budgettets placering i det administrative virksomhedsforløb må man gennemgå proceduren ved tilvejebringelse af budgetbidrag og ved samarbejdsisen af bidragene til en helhed både i staten som finanslovsforslag og i kommunen som årsoverslag. Med eksempler på udarbejdelsen af budgetbidrag forklares de hensyn, der må indgå i prognosen for udgiftsforløbet. Herunder må vurderingen af regnskabs-tal indgå i undervisningen, idet det også må illustreres, hvilken betydning både i bevillingsprocessen og i regnskabsbedømmelsen interne posteringer har.

I fortsættelse af gennemgangen af den årlige budgetlægning må redegøres for de senere års udviklingstendenser inden for budgetlægning og regnskabsvæsen som følge af den voksende betydning, der tillægges planlægning som ledelsesinstrument. Herunder må gennemgås forskellige principper for kontoopdeling, ydelsesbudgettering (performance budgeting), sammenhængen mellem etårige og flerårige budgetter, sammenhængen mellem drifts- og anlægsbudgetter samt sammenhængen mellem planlægning og budgetlægning.

Under reglerne om regnskabsaflæggelse må der foretages en gennemgang af revision og regnskabskritik baseret på et statsregnskab med statsrevisionens bemærkninger og et kommuneregnskab med revisionsbemærkninger. Proceduren ved behandling af regnskabsbemærkninger med omtale af ansvarsfunktionen og ansvarets placering på grundlag af konkrete eksempler.



## Beskrivelse af fagene ved 2. del af den foreslåede administrative mellemuddannelse.

### Statslig økonomi og budgetvæsen.

Der gives i dette fag en dyberegående undervisning i økonomisk planlægning og budgetlægning, særlig med henblik på styring af og kontrol med statens finanser, bl. a. ved flerårige driftsbudgetter og investeringsplaner m. v. Der må i særlig grad lægges vægt på at meddele kendskab til principperne i den langsigtede planlægning såvel som til gennemførelsen af de til grund herfor liggende prognoser. Endvidere behandles revisions- og kontrolproceduren og i forbindelse hermed omkostningsvurdering i det omfang, hvori dette spørgsmål ikke er behandlet under driftsøkonomi. Endelig må undervisningen omfatte produktionsplanlægning og takstpolitik, ligesom den statistiske undervisning fra 1. del eventuelt bør suppleres med emner af særlig interesse for dette fag.

### Forvaltningskundskab

med personalepolitik og personaleforvaltning.

Undervisningen tilsigter en uddybende behandling af visse centrale emner vedrørende den statslige forvaltningsstruktur, især med hensyn til koordineringsproblematikken, samt vedrørende de statslige funktionærregler og overenskomstforhold, det sidste ud fra gældende forskrifter i lovgivning og overenskomster. De under statens område virkende arbejdstagerorganisationers forhold gennemgås. I forbindelse med gennemgangen af lønregler bør den praktiske lønforvaltnings problemer behandles.

### Kommunalforvaltningskundskab.

Undervisningen i dette fag for elever med hovedpensum i kommunalforvaltning har til formål at give eleverne et indgående kendskab

til de retlige og administrative principper, der behersker det kommunale forfatnings- og forvaltningssystem. Undervisningen må foruden med det folkevalgte styres karakteristika beskæftige sig med kommunen som retssubjekt og i fortsættelse heraf med de almindelige retsprincipper, der afgrænser den kommunale opgavekreds, og som bestemmer formerne for kommuners deltagelse i mellemkommunalt samarbejde og kommuners deltagelse i selskabers og selvejende institutioners virksomhed.

I øvrigt omfatter undervisningen kommunernes forfatningsforhold, det kommunale styres indre organisation og afstemningsprincipper, tilsynets organisation og indhold, samt funktionærregler og organisationsforhold.

### Kommunal økonomi og regnskabsvæsen.

Det er undervisningens formål på baggrund af den økonomiske undervisning, der er givet til 1. del, at give eleverne et mere indgående kendskab til de grundlæggende problemstillinger i den kommunale økonomi, således at eleverne kan vurdere de bevægelser, der sker i den kommunale økonomi og kan sætte dem i relation til landets økonomiske politik. Samtidig må undervisningen give indblik i de problemer, der knytter sig til det lokale samfunds økonomiske struktur, ligesom den må omfatte en gennemgang på teoretisk grundlag af det kommunale budgetvæsen, udarbejdelse af flerårige driftsbudgetter og investeringsplaner samt de til grund herfor nødvendige prognoser. Budgettets funktion som ledelsesmiddel i forhold til den kommunale forvaltning må behandles.

Det er endelig nødvendigt, at undervisningen uddyber problemet omkring fastsættelsen af takster for offentlige ydelser og omkring byrde-

fordelingen mellem staten og kommunerne og forskellige tilskudsordningers tendens til at indvirke på de kommunale beslutninger.

#### Byggeriets organisation.

Dette fag tilsigter at give eleverne kundskaber vedrørende forhold, der er væsentlige ved beslutninger om anlægsvirksomhed inden for byggesektoren. Undervisningen omfatter byggeriets organisation, såvel det private som det offentligt støttede og de til byggeriet knyttede institutioner og organisationer. Endvidere må undervisningen omfatte de i byggeriet og dermed beslægtet anlægsvirksomhed forekommende kontraktsformer, f. eks. skøder, pantebreve, lånedokumenter, entreprisekontrakter, licitation og lejekontrakter, ligesom der må redegøres for arkitekt- og ingeniørhonorering m. v.

#### Planlægningens retlige grundlag.

Undervisningen omfatter de regler, der gælder om jordens udnyttelse og om ejendomsrettens regulering, herunder de forskellige planlægningslove, og den har herved til formål at give den retlige baggrund for den fysiske planlægning. Undervisningen omfatter reglerne om ekspropriation, naturfredning, landbrugslovgivning, udstykning, vandforsyning og spildevandsafledning, landsbygge lov samt byplan- og byudviklingslovgivningen. Der må i forbindelse med den sidstnævnte lovgivning gives en sådan teknisk indsigt i byplanproblematikken, at der er baggrund for den nødvendige kommunikation med planlægningens teknikere om disse spørgsmål.

#### Sociologi.

Af sociologiens talrige forgreninger må undervisningen beskæftige sig med det lokale samfunds sociologi, ikke mindst dets politiske sociologi og de interessegrupper, der er aktive i det lokale samfund. Undervisningen må endvidere omfatte det politiske system i Danmark, herunder de politiske partier og den politiske indflydelsessfære. Endelig kan der være anledning til at berøre spørgsmål om gruppeproblemer inden for administrative arbejdsfællesskaber.

#### Forvaltningsret.

Undervisningen i dette fag tilsigter at give eleverne sådanne kundskaber i administrativ procedure, herunder administrativ rekurs, og i den offentlige administrations virkemidler, herunder forvaltningsakter og disses ugyldighed, som er ønskelige ved en administrativ sagsbehandling til forberedelse af forvaltningsafgørelser.

#### Erhvervsforhold.

Undervisningen omfatter retsreglerne om de kontraktsforhold, hvori det offentlige er part. De vigtigere kontraktstyper gennemgås, såvel fra de rent privatretlige kontraktsområder som fra de kontrakter, der indgås mellem offentlige myndigheder. Endvidere må der gives et kendskab til almindelige erhvervsforhold, herunder fagorganisationers og brancheorganisationers forhold, ligesom der må gives en indsigt i de organisatoriske problemer ved forretningsvirksomhed.

Dato 29. maj 1968

*Til ministeriet for statens  
lønnings- og pensionsvæsen  
Slotsholmsgade 12  
København K.*

Ved skrivelse af 22. maj 1968 har udvalget af 18. april 1967 vedrørende administrativ uddannelse fremsendt den af udvalget afgivne betænkning, idet man har udbedt sig en udtalelse fra Forvaltningshøjskolen over betænkningen.

I denne anledning skal man, efter at betænkningen har været genstand for drøftelser i såvel undervisningsrådet som bestyrelsen, udtale følgende:

Forvaltningshøjskolen kan ganske tilslutte sig de i betænkningen indeholdte synspunkter vedrørende det store behov for en administrativ uddannelse, jfr. allerede Forvaltningshøjskolens skrivelse af 19. december 1966 til økonomiministeriet, ligesom man er enig i det af udvalgets flertal i betænkningen opstillede mål for uddannelsen, dens niveau og rammerne for dens indhold, herunder den i betænkningens kap. IV og V angivne opbygning af uddannelsen, og således at der ved 2. del åbnes adgang for eleverne til at følge enten en statslig eller en kommunal linie.

Det ligger i sagens natur, at det - som også fremhævet i betænkningen — ikke er muligt på forhånd at fastlægge undervisningens indhold i detaljer, og at der må overlades skolen en betydelig frihed til at tilpasse uddannelsen til skiftende forhold og efter indhøstede erfaringer.

For så vidt angår de i betænkningens kap. III angivne betingelser, der må kræves opfyldt for at få adgang til uddannelsen, må man, under hensyn til det niveau den foreslåede uddannelse bør have, være enig i de opstillede krav, hvorved det — som også udtalt i betænkningen - må fremhæves, at der er tale om minimumsbetingelser, og at andre omstændigheder kan komme til at indgå i grundlaget for en elevudvælgelse.

Som det fremgår af betænkningens kap. VI:

De organisatoriske rammer for uddannelsen, har der ikke i udvalget været fuld enighed om, hvorvidt de i kommissoriet for udvalget angivne forudsætninger for udvalgets arbejde, hvorefter den videregående administrative uddannelse skal etableres ved Forvaltningshøjskolen, kan anses for rimelig begrundet. I denne anledning skal man udtale, at Forvaltningshøjskolen fuldt ud kan tilslutte sig de synspunkter og den indstilling, der i betænkningen fremtræder som udvalgsflertallets. Man er således enig i, at uddannelsen skal gives for det inden for stat og kommune ansatte personale uden akademisk uddannelse, og altså tilrettelægges som en efteruddannelse, og at den foreslåede uddannelse må karakteriseres ved de forudsætninger, de uddannelsessøgende har udfra praktisk erfaring i offentlig administration, ved uddannelsens praktisk administrative indhold og sigte, samt ved den sammenhæng, der er mellem disse to forhold.

Fra Forvaltningshøjskolens side er man ligeledes enig i, at der for at sikre en uddannelse af den fornødne standard må tilvejebringes en stab af dertil kvalificerede lærere, ligesom man kan tilslutte sig de i betænkningen af udvalgsflertallet angivne synspunkter vedrørende lærerkræfternes kvalifikationer og rekruttering.

Som det fremgår af betænkningen har udvalgsflertallet lagt vægt på, at uddannelsen opbygges således, at skolens samarbejde med de statslige og kommunale myndigheder, der skal beskæftige det personale, der gennemgår undervisningen, og samarbejdet med de personaleorganisationer, der repræsenterer de uddannelsessøgende, sikres bedst muligt.

Dette kan man ganske tilslutte sig og finder anledning til at fremhæve, at Forvaltningshøjskolens nuværende organisation, hvorefter skolen ledes af en bestyrelse med repræsentanter

for stat og kommune og af et undervisningsråd med repræsentanter for personalets organisationer, og således at den daglige ledelse forestås af en direktør på bestyrelsens vegne, også efter skolens opfattelse har fungeret særdeles tilfredsstillende og må skønnes også for den nye uddannelses vedkommende at skabe den bedste mulighed for en sikring af det ovennævnte samarbejde med myndigheder og personaleorganisationer.

På denne baggrund er Forvaltningshøjskolen enig med udvalgets flertal, når dette foreslår den administrative mellemuddannelse henlagt til Danmarks Forvaltningshøjskole, således som denne nu er organiseret. Man er ligeledes enig i, at der sikres lærerne ved uddannelsen den nødvendige indflydelse i pædagogiske spørgsmål, således som det er skitseret i betænkningens afsnit om ansættelse af lærere og lærerkollegiets sammensætning og beføjelser.

Forvaltningshøjskolen har i øvrigt ikke bemærkninger til betænkningen, og idet man, som det vil fremgå af foranstående, kan tilslutte sig udvalgsflertallets forslag, skal man henstille, at Forvaltningshøjskolens bestyrelse så hurtigt som muligt får bemyndigelse til at tage de nødvendige skridt til påbegyndelse af uddannelsen efter de retningslinier, der er angivet i det nævnte forslag, herunder tilknytte lærerkræfter til planlægning og tilrettelæggelse af undervis-

ningen. Det meget påtrængende behov for personale med en videregående administrativ uddannelse gør det ønskeligt, at uddannelsen som forudsat i kommissoriet iværksættes i 1968. Det skal i denne forbindelse oplyses, at de medlemmer i bestyrelsen, der repræsenterer kommunerne, stærkt har understreget, at gennemførelsen af kommunalreformen den 1. april 1970, og den heraf følgende henlæggelse af en række nye administrative opgaver til kommunerne, vil medføre et forøget behov i kommunerne for et personale med denne uddannelse, hvorfor det er afgørende, at uddannelsens igangsætning ikke forsinkes.

Man er fra Forvaltningshøjskolens side opmærksom på, at spørgsmålet om, under hvilke omstændigheder og på hvilke vilkår det offentligt ansatte personale kan opnå tjenestefrihed til deltagelse i undervisningen endnu ikke er løst, idet det er holdt uden for udvalgets kommissorium, og skal afklares ved forhandling med de pågældende personaleorganisationer. Såfremt dette spørgsmål ikke er afgjort i løbet af juni måned 1968, bør uddannelsens 2 første hold af hensyn til den fra alle sider ønskede igangsættelse i 1968, efter bestyrelsens opfattelse påbegyndes ved aftenundervisning, jfr. herved betænkningens alternative løsninger for uddannelsesforløbet.

P. B. V.  
*Dige*